

บทที่ 5

ความสัมพันธ์ระหว่างการเมืองและสังคมกับภาพตัวแทนของขบวนการ นักศึกษาในนวนิยาย

ในบทนี้ ผู้วิจัยจะกล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่างการเมืองและสังคมกับภาพตัวแทนของนักศึกษาในนวนิยาย โดยแบ่งออกเป็น 2 หัวข้อใหญ่คือ บริบททางการเมืองและสภาพของวงวรรณกรรมในยุคสมัยที่บทประพันธ์ออกตีพิมพ์เผยแพร่ และภูมิหลังของผู้ประพันธ์

5.1 บริบททางการเมืองและสภาพของวงวรรณกรรมในยุคสมัยที่บทประพันธ์ออกตีพิมพ์เผยแพร่

ตรีศิลป์ บุญขจรกล่าวไว้ว่า ความสัมพันธ์ของวรรณกรรมกับสังคมมีสามลักษณะ หนึ่งในนั้น คือ สังคมมีอิทธิพลต่อวรรณกรรมหรือมีอิทธิพลต่อผู้ประพันธ์ เพราะผู้ประพันธ์อยู่ในสังคมย่อมได้รับอิทธิพลจากสังคมทั้งในด้านวัฒนธรรม ประเพณี ศาสนา และการเมือง สภาพของปัจจัยดังกล่าวเป็นสิ่งที่กำหนดโลกทัศน์และชีวิตทัศน์ของนักเขียน¹ ดังนั้นการศึกษาบริบททางการเมืองและสภาพสังคมของช่วงสมัยที่นวนิยายแต่ละเรื่องได้รับการตีพิมพ์เผยแพร่จึงเป็นสิ่งสำคัญที่จะอธิบายว่าเพราะเหตุใดจึงมีการสร้างภาพตัวแทนของขบวนการนักศึกษาขึ้นในนวนิยาย และเพราะเหตุใดจึงปรากฏภาพตัวแทนของขบวนการนักศึกษาในลักษณะต่างๆ ทั้งในช่วงเวลาเดียวกันและในช่วงเวลาที่แตกต่างกัน

นวนิยายที่เป็นข้อมูลในการศึกษามีความสัมพันธ์เป็นพิเศษกับเหตุการณ์สำคัญทางการเมืองไทยสองเหตุการณ์คือ เหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 และเหตุการณ์ 6 ตุลาคม 2519 ในที่นี้ผู้วิจัยจึงจะกล่าวถึงช่วงเวลาที่บทประพันธ์ได้รับการตีพิมพ์เผยแพร่ โดยแบ่งออกได้เป็น 3 ช่วง คือ ช่วงเวลาหลังเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 ถึง 6 ตุลาคม 2519, ช่วงเวลาหลังเหตุการณ์ 6 ตุลาคม 2519 ถึง พ.ศ. 2524 และช่วงเวลาในระหว่าง พ.ศ. 2531-2534 และจะกล่าวถึงปัจจัยที่มีผลต่อการสร้างภาพตัวแทนของขบวนการนักศึกษาในนวนิยายไทยโดยละเอียด ดังต่อไปนี้

ก) ช่วงเวลาหลังเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 ถึง 6 ตุลาคม 2519

สภาพการเมืองหลังเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 กล่าวได้ว่ามีเสรีภาพมากขึ้น แม้จะเป็นช่วงเวลาสั้นๆ แต่ก็ยังเป็นช่วงที่จัดเป็นยุคทองของระบอบประชาธิปไตย² สำหรับสภาพของวง

¹ เก็บความจาก ตรีศิลป์ บุญขจร, นวนิยายกับสังคมไทย (2475-2500), (กรุงเทพฯ: บางกอกการพิมพ์, 2523), หน้า 6-10.

² ลิขิต ธีรเวคิน, "หน่วยที่ 14 การเมืองการปกครองไทย พ.ศ. 2519," เอกสารการสอนชุดวิชา ประวัติศาสตร์สังคมและการเมืองไทย มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมราชา (นนทบุรี: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมราชา, 2531), หน้า 767. อ้างถึงใน

วรรณกรรม หลังการสิ้นสุดการบริหารประเทศของรัฐบาลจอมพลถนอม รัฐบาลได้ให้เสรีภาพด้านการเขียนมากขึ้น เป็นเหตุให้วรรณกรรมเพื่อชีวิตและหนังสือแนวการเมืองได้รับการตีพิมพ์จำหน่ายจำนวนมาก เพื่อตอบสนองความต้องการของผู้อ่านทุกกลุ่มที่กำลังตื่นตัวทางการเมือง ทั้งงานวรรณกรรมเพื่อชีวิตที่เขียนขึ้นมาก่อนหน้านั้นและงานที่เขียนขึ้นใหม่ ส่วนหนึ่งเพราะนิตยสารซึ่งเป็นเวทีของวรรณกรรมประเภทต่างๆ มีบทบาทอย่างมาก เห็นได้จากมีการออกหนังสือพิมพ์และนิตยสารหัวก้าวหน้า เช่น ประชาธิปไตย มหาราช เอเชีย ประชาชาติ ที่มุ่งเสนอข่าวประชาธิปไตย ด้านการเมือง รณรงค์ต่อต้านระบบเจ้าขุนมูลนาย³ เกิดนิตยสารที่เป็นของฝ่ายก้าวหน้าอย่าง "ศูนย์" ซึ่งออกฉบับปฐมฤกษ์เมื่อเดือนมกราคม 2517 โดยการสนับสนุนของฝ่ายเอกสารและสิ่งพิมพ์ โครงการส่งเสริมประชาธิปไตย⁴ และการออกหนังสือพิมพ์ อิทธิปัตย์ ซึ่งศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทยกำหนดให้เป็นเครื่องมือในการเผยแพร่ความคิด⁵ นอกจากนี้ยังมี ปิตุภูมิ จัตุรัส เสียงเยาวชน ปุถุชน ประชาชน โคมฉาย และอักษรศาสตร์พิจารณา⁶ ซึ่งเป็นเวทีให้วรรณกรรมที่กล่าวถึงนักศึกษาและขบวนการนักศึกษาได้รับการเผยแพร่ซึ่งไม่เคยปรากฏในช่วงก่อน 14 ตุลาคม 2516 หนังสือพิมพ์และนิตยสารเหล่านี้ส่วนหนึ่งเป็นเวทีให้กับนวนิยายที่เสนอภาพตัวแทนของขบวนการนักศึกษาที่ใช้เป็นข้อมูลในการศึกษา โดยเฉพาะนวนิยายที่เสนอภาพด้านบวกของขบวนการนักศึกษา เช่น พ่อข้าฯ เพ็งจะยิ้ม ที่ลงตีพิมพ์ในวารสาร "ศูนย์ฯ" เป็นต้น

ขณะเดียวกันได้เกิดสถานการณ์ที่นิตยสารหัวเก่าๆ หลายฉบับต้องปิดตัวลงไปเพราะเหตุผลด้านต้นทุนการผลิตเป็นส่วนใหญ่ ในตลาดนิตยสารจึงเหลือนิตยสารที่เป็นเวทีให้นวนิยายแนวรักหรือแนวครอบครัวเป็นส่วนใหญ่ เช่น สตรีสาร สกุลไทย บางกอก จักรवाल กุลสตรี ขวัญเรือน เป็นต้น⁷ ช่วงเวลาระหว่าง พ.ศ. 2516-2519 มีนิตยสารในแนวบันเทิงเริงรมย์เกิดขึ้นใหม่ด้วย แม้บางฉบับจะยุติการพิมพ์ในช่วงเวลาไม่กี่ปี แต่บางฉบับก็มีช่วงเวลาการจัดจำหน่ายที่ยาวนาน เช่น ทานตะวัน (เริ่มประมาณ พ.ศ. 2516) ลลนา (เริ่มปักษ์แรกมกราคม 2516) เบญจกัลปยานี (เริ่มพฤษภาคม 2517) ฟ้าเมืองทอง (เริ่มเมษายน 2516) หญิงไทย (เริ่มประมาณ พ.ศ. 2519) เป็นต้น

ทวีศักดิ์ ปิ่นทอง. นวนิยายกับการเมืองไทยในช่วงปี พ.ศ. 2507-2522: การศึกษาความสัมพันธ์ของนวนิยายกับการเมือง. (วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2533), หน้า 68.

³ นคินี วิทยุธรรม. วิเคราะห์วรรณกรรมแนวประชาชน, (ม.ป.ท. : สยามวรรณกรรม, 2519), หน้า 9.

⁴ ส่วน "บอกกล่าว" ใน พ่อข้าฯ เพ็งจะยิ้ม, หน้า (5).

⁵ คณินันต์ ตั้งใจตรง. ความคิดเรื่องการเปลี่ยนแปลงสังคมของขบวนการนักศึกษาไทยระหว่าง พ.ศ. 2516-2519: ศึกษากรณีศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย. (วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาประวัติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2530), หน้า 184.

⁶ นคินี วิทยุธรรม. วิเคราะห์วรรณกรรมแนวประชาชน, (ม.ป.ท. : สยามวรรณกรรม, 2519), หน้า 9.

* อาทิ เดลิเมล์วันจันทร์ แม่ศรีเรือน ศรีสยาม แม่บ้านดารเรือน นพเก้า สายฝน แสนสุข เป็นต้น

⁷ ทวีศักดิ์ ปิ่นทอง. นวนิยายกับการเมืองไทยในช่วงปี พ.ศ. 2507-2522: การศึกษาความสัมพันธ์ของนวนิยายกับการเมือง. (วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2533), หน้า 93.

จากงานวิจัยของ ทวีศักดิ์ ปิ่นทอง นักเขียนนวนิยายที่มีบทบาทสำคัญและผลิตผลงานอย่างสม่ำเสมอในช่วงเวลานี้ ได้แก่ กลุ่มนักเขียนตามนิตยสารต่างๆ อาทิ ทมยันตี สีฟ้า โบตัน สุวรรณี สุคนธา กฤษณา อโศกสิน เพ็ญแข วงศ์สง่า ไสภาค สุวรรณ ชูวงศ์ ฉายะจินดา ช่อลัดดา อ.ไชยวรศิลป์ รพีพร เศก ดุสิต เสนีย์ บุษปะเกศ เพชร สถาบัน ลิขิต วัฒนปกรณ์ ศักดิ์ สุริยา อรรถ พนมเทียน เป็นต้น⁸ ดังได้กล่าวมาแล้วว่าช่วงหลังเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 – 6 ตุลาคม 2519 เป็นช่วงที่ประชาชนมีความตื่นตัวทางการเมืองมาก วงวรรณกรรมรวมทั้งนวนิยายจึงตื่นตัวตามไปด้วย ไม่เว้นแม้กระทั่งนักเขียนที่มีผลงานลงในนิตยสารแนวสตรีและแนวเรื่งรมย์ซึ่งเคยเขียนนวนิยายรักและนวนิยายแนวครอบครัวมาก่อน ทวีศักดิ์พบว่าในช่วงนี้เกิดนวนิยายที่มีความสัมพันธ์กับการเมืองถึง 14 เรื่อง⁹ และในจำนวนเหล่านั้น เป็นนวนิยายที่เสนอภาพตัวแทนของขบวนการนักศึกษาและเขียนโดยนักเขียนหญิงที่มีผลงานนวนิยายแนวรักและแนวครอบครัวเป็นหลักถึง 3 เรื่องคือ ทบถวิล ของ ศศิพงษ์ ประไพ, ลมที่เปลี่ยนทาง ของ กฤษณา อโศกสิน และ ดาวแดง ของ อาริตา

เป็นที่น่าสังเกตว่า ทั้งที่เหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 เป็นเหตุการณ์ทางการเมืองครั้งสำคัญในประเทศไทย กลับมีนวนิยายที่บันทึกเรื่องราวและเหตุการณ์ทางการเมืองนี้อย่างชัดเจนเพียงเรื่องเดียว คือ พ่อข้าเพิ่งจะยิ้ม ของสันติ ชูธรรม ทั้งนี้อาจเพราะหลังเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 ได้มีเหตุการณ์ทางการเมืองอื่นๆ ตามมาอีกมาก เช่น ความขัดแย้งทางความคิดระหว่างกลุ่มหัวก้าวหน้าและอนุรักษนิยมทำให้เกิดความรุนแรงทางการเมืองตามมา การเสียเอกราชให้แก่ฝ่ายคอมมิวนิสต์ของประเทศเพื่อนบ้าน คือ กัมพูชา เวียดนาม และลาว เป็นต้น ซึ่งเป็นเหตุการณ์ที่อยู่ในความสนใจในช่วงเวลานั้นมากกว่าเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 ที่ผ่านพ้นไปแล้ว จะเห็นได้ว่าเพราะสภาพบ้านเมืองที่มีเสรีภาพและนักศึกษาเป็นผู้ที่มีบทบาทอย่างมากในขณะนั้นทำให้มีการสร้างวรรณกรรมที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับนักศึกษามากขึ้น แม้แต่ในกลุ่มนักประพันธ์ที่เขียนงานแนวครอบครัวมาก่อน

ในด้านสภาพทางการเมือง ประชาชนมีความตื่นตัวทางการเมืองอย่างมาก มีกลุ่มทางการเมืองเกิดขึ้นหลายกลุ่ม และมีการเดินขบวนเรียกร้อง ประท้วง นัดหยุดงานเกิดขึ้นมากมาย (พ.ศ. 2516 จำนวน 501 ครั้ง พ.ศ.2517 จำนวน 357 ครั้ง พ.ศ.2518 จำนวน 241 และพ.ศ. 2519 จำนวน 133 ครั้ง)¹⁰ โดยมีการเปลี่ยนแปลงรัฐบาลบริหารประเทศถึงสามรัฐบาล คือ รัฐบาลที่มีนายสัญญา ธรรมศักดิ์เป็นนายกรัฐมนตรี รัฐบาลที่มีม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมชเป็นนายกรัฐมนตรี และรัฐบาลที่มีม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช เป็นนายกรัฐมนตรี

⁸ ทวีศักดิ์ ปิ่นทอง. นวนิยายกับการเมืองไทยในช่วงปี พ.ศ. 2507-2522: การศึกษาความสัมพันธ์ของนวนิยายกับการเมือง. (วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2533), หน้า 93.

⁹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 94.

¹⁰ เรื่องเดียวกัน, หน้า 68.

ในระยะแรกประชาชนเชื่อมั่นว่ารัฐบาลจะสามารถบริหารประเทศด้วยความเรียบร้อย และเป็นที่พอใจของทุกฝ่าย แต่เพราะปัญหาต่างๆ ได้รับการรื้อฟื้นขึ้นมา เช่น ปัญหาความยุติธรรมในระบบราชการ และการเอาผิดเอาเปรียบในสังคม ทำให้มีการเดินขบวนร้องเรียนความเป็นธรรมจากรัฐบาลเกิดขึ้นบ่อยครั้งจนเหมือนถนนทุกสายมุ่งหน้าไปสู่ทำเนียบรัฐบาล¹¹ รัฐบาลนายสัญญา ธรรมศักดิ์ส่งเสริมกิจกรรมของนิสิตนักศึกษาอย่างเด่นชัดจนถึงกับบรรจุไว้ในนโยบายของรัฐบาล จึงทำให้กลุ่มที่มีแนวคิดอนุรักษนิยมเกรงว่านิสิตนักศึกษาจะเข้ามามีบทบาทในการเปลี่ยนแปลงสังคมมากขึ้น และมีการดำเนินการบางอย่าง เช่น การจัดตั้งกลุ่มดุสิต 99 ที่ให้การสนับสนุนให้ ม.ว.ค.ศึกษา ปรามอชเป็นสมาชิกสมัชชาแห่งชาติด้วยคะแนนที่มากกว่านายป่วย อึ้งภากรณ์ และการเกิดความขัดแย้งระหว่างนักศึกษากับข้าราชการในการเผยแพร่ประชาธิปไตย เป็นต้น¹² ขณะที่กลุ่มหัวก้าวหน้าซึ่งมีความคิดทางสังคมนิยมก็มีการจัดตั้งกลุ่มต่างๆ ขึ้นเช่นกัน เสกสรรค์ ประเสริฐกุลยอมรับว่า สังคมไทยเริ่มแยกออกเป็นสองขั้วตั้งแต่ประมาณกลางปี 2517 เป็นต้นมา ขั้วหนึ่งคือกลุ่มปฏิรูป ซึ่งประกอบด้วยนักศึกษา ครู อาจารย์ นักหนังสือพิมพ์ กรรมกร และชาวนา กลุ่มนี้ต้องการความเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วในสถาบันทางการเมือง รูปแบบวิธีการเก็บภาษี เรื่องกรรมสิทธิ์ที่ดิน นโยบายต่างประเทศ และสัมพันธภาพของข้าราชการกับชาวบ้าน อีกขั้วหนึ่งคือกลุ่มอนุรักษนิยม ซึ่งประกอบด้วยกลุ่มอำนาจเก่าอย่างทหาร ชนชั้นสูงบางกลุ่ม ชนชั้นกลางบางพวก ชาวบ้านบางส่วน และนักเรียนอาชีวะส่วนหนึ่ง กลุ่มนี้เห็นว่าการเปลี่ยนแปลงที่อีกฝ่ายหนึ่งต้องการ เป็นสิ่งที่รับไม่ได้เหตุที่สังคมไทยรับไม่ได้¹³

ขณะที่ ภายในขบวนการนักศึกษาเองหลังจากเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 ก็เกิดความแตกแยกในแนวทางการปฏิบัติงานของนักศึกษาออกเป็นสองแนวทาง ตามทัศนะของพรภิรมย์ เอี่ยมธรรม คือ กลุ่มแรกคิดว่าขบวนการนักศึกษา 14 ตุลา ควรยุติบทบาทการเคลื่อนไหว เนื่องจากกลุ่มอำนาจเก่าของจอมพลถนอม กิตติขจรหมดอำนาจลงแล้ว คนกลุ่มนี้ได้แก่นักธุรกิจ ชนชั้นกลางส่วนใหญ่ และปัญญาชนบางส่วนที่ไม่ได้เข้าใจปัญหาสังคมทั้งระบบ อีกกลุ่ม

¹¹ ลิขิต ธีรเวคิน, "หน่วยที่ 14 การเมืองการปกครองไทย พ.ศ. 2519," เอกสารการสอนชุดวิชา ประวัติศาสตร์สังคมและการเมืองไทย มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมศาสตร์ (นนทบุรี: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมศาสตร์, 2531), หน้า 64. อ้างถึงในทวีศักดิ์ ปิ่นทอง, นวนิยายกับการเมืองไทยในช่วงปี พ.ศ. 2507-2522: การศึกษาความสัมพันธ์ของนวนิยายกับการเมือง, (วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2533), หน้า 69.

* รัฐบาลได้แถลงนโยบายต่อสภานิติบัญญัติแห่งชาติ เมื่อวันที่ 25 ตุลาคม 2516 มีใจความในข้อ 13 ว่า

"รัฐบาลนี้จะส่งเสริมให้มหาวิทยาลัยมีเสรีภาพและมีความรับผิดชอบทางวิชาการ มีความเป็นอิสระและคล่องตัวในการบริหารงานของมหาวิทยาลัย ทั้งในด้านการเงินและการบริหารงานบุคคลส่งเสริมให้เกิดความร่วมมือระหว่างนิสิตนักศึกษากับรัฐบาล และสนับสนุนให้มหาวิทยาลัยมีบทบาทในการส่งเสริมระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข" อ้างถึงใน นรินทร์ เศรษฐบุตร, เกิดมาเป็นนายกษ (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ศิลปวัฒนธรรม, 2529), หน้า 98.

¹² ทวีศักดิ์ ปิ่นทอง, นวนิยายกับการเมืองไทยในช่วงปี พ.ศ. 2507-2522: การศึกษาความสัมพันธ์ของนวนิยายกับการเมือง, (วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2533), หน้า 71.

¹³ กองบรรณาธิการ, "บทเรียนจากประวัติศาสตร์ที่หลายคนอยากลืม". ใน สารคดี 12 140 (ตุลาคม 2539), หน้า 91.

หนึ่งได้แก่ พวกที่มองเห็นว่าการเดินทางออกนอกประเทศของจอมพลถนอม กิตติขจร จอมพลประภาส จารุเสถียร และพ.อ.ณรงค์ กิตติขจร ยังไม่ได้เป็นการยุติปัญหาที่แท้จริง ปัญหาของสังคมยังดำรงอยู่ จำต้องมีการเรียกร้องความเป็นธรรมต่อไป กลุ่มนี้ประกอบด้วยนักศึกษาปัญญาชนฝ่ายก้าวหน้าและปัญญาชนในหมู่กรรมกรชาวนา¹⁴

นอกจากนั้น ขบวนการนักศึกษายังเกิดความขัดแย้งกับรัฐ ซึ่งแบ่งได้เป็น 2 ประการหลักๆ ประการแรกคือ ขบวนการนักศึกษาหลัง 14 ตุลาคม 2516 ปฏิเสธค่านิยมและอุดมการณ์แบบศักดินาซึ่งยังแข็งแกร่งมาตั้งแต่เดิม ดังเช่น ในช่วง 14 ตุลา 16 ถึง 6 ตุลา 19 ได้มีพฤติกรรมที่ชี้ให้เห็นว่าได้มีการแหวกออกจากจารีตและค่านิยมแบบเก่าๆ เห็นได้จากงานวิจัยเรื่องการเปลี่ยนแปลงค่านิยมเกี่ยวกับการยึดถือความอาวุโสในสังคมไทยช่วงหลัง 14 ตุลา ชิ้นหนึ่งได้ให้ข้อสรุปว่า ค่านิยมดังกล่าวตกต่ำลงโดยเฉพาะอย่างยิ่งระหว่างผู้ที่อยู่ในอายุ 20-40 ปี¹⁵

ความขัดแย้งประการที่สอง คือ หลัง 14 ตุลาคม 2516 มีสัญญาณชี้ให้เห็นว่าในหมู่นักศึกษามีความต้องการที่จะแสวงหาอุดมการณ์ใหม่ ที่จะนำมาแก้ปัญหาในสังคมไทย เหตุผลดังกล่าวมาจากความผิดหวังต่อ “ประชาธิปไตย” แบบรัฐสภาที่ดำเนินอยู่ และความล่าช้าและไม่มีประสิทธิภาพแบบศักดินาในวงราชการ อุดมการณ์ใหม่ที่นักศึกษาค้นพบ คือ อุดมการณ์สังคมนิยม ซึ่งมีนัยกว้างๆ ว่า จุดมุ่งหมายของชีวิตมนุษย์คือการรับใช้มวลชนที่ทุกข์ยาก มีชีวิตที่เรียบง่ายไม่เอาไรต์เอาเปรียบผู้อื่นต่อต้านรัฐที่กดขี่ สถาปนารัฐที่เป็นธรรม การต่อสู้ตามแนวทางสังคมนิยมนี้ส่วนหนึ่งเป็นผลมาจากการที่พรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทยได้พยายามเข้าแทรกซึมขบวนการนักศึกษาตั้งแต่หลังเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 และภายในปี 2518 พรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทยก็มีอิทธิพลต่อขบวนการนักศึกษาทั้งความคิดและการจัดตั้ง การที่พรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทยสามารถเข้าแทรกซึมได้นั้น พรภิรมย์ เอี่ยมธรรมอธิบายว่ามาจากหลายปัจจัย กล่าวคือ นักศึกษาปัญญาชนบางคนมองเห็นว่า การเปลี่ยนแปลงสังคมให้เป็นธรรมขึ้นได้ จะต้องอาศัยการปฏิวัติ พวกเขามองว่าพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทยเป็นองค์กรเดียวที่มีนโยบายต่อต้านรัฐอย่างจริงจัง เป็นระบบทั้งด้านอุดมการณ์ และการจัดตั้ง มีกองกำลังและบริเวณอิทธิพลของตน และเห็นตัวอย่างจากปัญญาชนอย่างจิตร ภูมิศักดิ์ซึ่งได้เลือกทางออกด้วยการเข้าร่วมกับพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย ปัจจัยอีกประการหนึ่งคือ ความพยายามของสายจัดตั้งในเมืองของพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย หลังเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 พรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทยถือว่าขบวนการนักศึกษาเป็นแหล่งทรัพยากรสำคัญที่ต้องยึดกุม ลักษณะการแทรกซึมของพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย คือ เริ่มต้นจาก

¹⁴ พรภิรมย์ เอี่ยมธรรม. “ขบวนการประชาธิปไตยที่นำโดยนักศึกษาหลัง 14 ตุลาคม 2516 และความสัมพันธ์กับ พคท.” ใน เอเชียปริทัศน์ 4.4 (ตุลาคม-ธันวาคม 2526), หน้า 15.

¹⁵ สุวัฒน์ เอี่ยมวรรณ. การเปลี่ยนแปลงค่านิยม เกี่ยวกับความอาวุโสในสังคมไทย. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิต.แผนกวิชาวิจัยศึกษา.บัณฑิตวิทยาลัย, 2515), หน้า 44.

การจัดตั้งปัญญาชนลูกจีนเข้าเป็นสมาชิกสันนิบาตเยาวชนประชาธิปไตยแห่งประเทศไทย ซึ่งเป็นองค์กรมือขวาของพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย ทำงานด้านขยายความคิดสังคมนิยมในหมู่เยาวชน¹⁶ เข้าแทรกซึมองค์กรนักศึกษา ยึดกุมอำนาจ กำหนดนโยบาย จัดตั้งนักศึกษา ก้าวหน้าโดยใช้สายสัมพันธ์ส่วนตัวแบบเพื่อนฝูง ยกกระตือรือร้นทางการเมืองด้วยการตั้งกลุ่มศึกษา หนังสือก้าวหน้า เป็นต้น

ฝ่ายรัฐบาลเองก็ได้อ้างภายหลังว่า พรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทยได้เข้ามามีสายจัดตั้งส่วนใหญ่ในวิทยาลัยครู มหาวิทยาลัยและสถาบันการศึกษาต่างๆ ในทุกภาค มีการสร้างลักษณะการประสานงานอย่างใกล้ชิดระหว่างชนบทกับเมือง นักศึกษาเหล่านี้จะลงสู่ชนบทหมู่บ้าน ให้การศึกษาชี้นำและทำกิจกรรมต่างๆ ให้ชาวบ้านชื่นชมกับลัทธิคอมมิวนิสต์ ในทางภาคเหนือ ฝ่ายรัฐบาลอ้างว่า พรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทยได้พานักศึกษาและชาวบ้านฝึกอาวุธจน “ทำให้ราษฎรชาวเหนือ จำนวนไม่น้อย ซึ่งโดยปกติแล้วเป็นผู้ที่มีความอ่อนโยน นิ่มนวล รักสันติ กลับกลายเป็นผู้ที่นิยมใช้วิธีรุนแรงกับเจ้าหน้าที่รัฐบาล” ในภาคกลางรัฐบาลบ่งว่ามีสายจัดตั้งของ พรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทยราว 500-600 คนที่เป็นระดับแกนสำคัญ¹⁷ แม้ว่าคำกล่าวหลายส่วนในเรื่องนี้ของรัฐบาลอาจจะเกินไปบ้าง แต่เป็นที่ยอมรับกันว่า พรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทยได้แทรกเข้าไปในขบวนการนักศึกษาจริง ไม่ว่าจะนักศึกษาส่วนใหญ่จะรู้ตัวหรือไม่ก็ตาม

ช่วงระหว่าง พ.ศ. 2517 เป็นต้นมาจึงเป็นช่วงที่มีการเคลื่อนไหวโฆษณาความคิดสังคมนิยมอย่างมาก เห็นได้จากการจัดพิมพ์หนังสือหรือจัดนิทรรศการเกี่ยวกับความคิดสังคมนิยมมากขึ้น เช่น การจัดนิทรรศการจีนแดง โดยองค์การนักศึกษามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ระหว่างวันที่ 23-27 มกราคม 2517¹⁸ นอกจากนี้มีการเสนอแนวทางในการเปลี่ยนแปลงสังคมไปสู่ระบอบสังคมนิยมทั้งในทางยุทธศาสตร์และยุทธวิธีแล้ว แนวคิดดังกล่าวยังได้มีการเสนอกันในขบวนการนักศึกษาถึงหลักเกณฑ์ปฏิบัติตนในการเป็นนักปฏิวัติ ซึ่งได้เรียกร้องให้มีการเสียสละมากขึ้น ทั้งในเรื่องความคิดต่อชนชั้น ความรัก การรับใช้ส่วนรวม ทศนะต่อศัตรู และการวิพากษ์วิจารณ์ตนเอง ในช่วงเวลาดังกล่าวมีการพิมพ์หนังสือจำนวนมากที่ส่งผลต่อความคิดในการเรียกร้องการเสียสละที่เพิ่มมากขึ้น เช่น ชีวิตทัศน์เยาวชน (ไม่ปรากฏผู้แต่ง สถานที่พิมพ์ และเวลา) โลกทัศน์เยาวชนฉบับเสียงเยาวชน (อนุช อาภาภิรม - 2518) เสริมทฤษฎี (หนังสือรวมบทความที่เคยลงตีพิมพ์ในนิตยสาร เสียงใหม่ ปี 2518 และ 2519) นอกจากนี้ เรื่องราวชีวิตของวีรชนในการปฏิวัติของประเทศสังคมนิยม ทั้งที่เป็นชีวิตจริงและนวนิยาย โดยเฉพาะ

¹⁶ ไทยนิกร.31 ธันวาคม 2523.อ้างถึงใน พรภิรมณ์ เอี่ยมธรรม. "ขบวนการประชาธิปไตยที่นำโดยนักศึกษาหลัง 14 ตุลาคม 2516 และความสัมพันธ์กับ พคท."ใน เอเชียปริทัศน์.4.4(ตุลาคม-ธันวาคม 2526), หน้า 20.

¹⁷ สายหยุด เกิดผลและสมชัย รั่วจิตร. ยุทธศาสตร์เพื่อการดำรงอยู่ของชาติ.(พระนคร: พัทธกะประชา, 2520), หน้า 25-26.

¹⁸ สุราษฎร์ ยิ้มประเสริฐ. "เหตุการณ์ 6 ตุลา เกิดขึ้นได้อย่างไร"ใน อาชญากรรมรัฐในวิกฤตการณ์เปลี่ยนแปลง.ใจ อึ๊งภากรณ์ สุราษฎร์ ยิ้มประเสริฐ และคณะ. (กรุงเทพฯ: คณะกรรมการรับข้อมูลและสืบพยานเหตุการณ์ 6 ตุลาคม 2519, ตุลาคม 2544), หน้า 70.

จากประเทศจีน ได้รับการตีพิมพ์เผยแพร่และนำมาเป็นแบบอย่างในการเสียสละตัวเองเพื่อส่วนรวม การให้ความสนใจในความคิดสังคมนิยมมีส่วนทำให้รัฐบาลโจมตีนักศึกษาว่ามีการกระทำอันเป็นคอมมิวนิสต์ แต่ในสมัยดังกล่าวอุดมการณ์สังคมนิยมได้รับความสนใจจากประชาชนเป็นอย่างมาก แม้กระทั่งพรรคประชาธิปไตยซึ่งเป็นพรรคการเมืองใหญ่และค่อนข้างมีบทบาท ยังประกาศว่าจะใช้นโยบายบริหารประเทศแบบ ‘สังคมนิยมอ่อนๆ’¹⁹

ในขณะที่ความคิดเรื่องการเสียสละเพื่อส่วนรวมดังกล่าวมานี้ มีบทบาทสำคัญในการเป็นพลังผลักดันไปสู่การเข้ามามีส่วนร่วมในการเคลื่อนไหวและการคลี่คลายทางความคิดมากยิ่งขึ้น ยิ่งนักศึกษามีความคิดเรื่องการเสียสละมากเท่าใด ก็ยิ่งเป็นการส่งเสริมการเคลื่อนไหวของนักศึกษาเอง ซึ่งการเคลื่อนไหวและการคลี่คลายทางความคิดที่นับวันจะทำลายต่ออำนาจรัฐมากขึ้นนั้น ได้นำไปสู่ระดับการเสียสละในการต่อสู้มากขึ้น กระทั่งยอมเสียสละทุกอย่างแม้ชีวิต เพื่อให้บรรลุเป้าหมายในการเคลื่อนไหวของขบวนการนักศึกษา

นอกจากนี้ ภายในขบวนการนักศึกษาเองยังเกิดประเด็นปัญหาที่มีความสำคัญต่อการดัดแปลงชีวิตทัศน์ของนักศึกษาในช่วงเวลาดังกล่าว คือ ปัญหาความรัก ซึ่งเป็นเรื่องที่มีการเรียกร้องและวิพากษ์วิจารณ์กันมากที่สุด ประมาณต้นปี 2518 ได้เกิดกระแสการวิพากษ์วิจารณ์ปัญหาความรักอย่างกว้างขวาง โดยเฉพาะผ่านหนังสือพิมพ์ เสียงใหม่ และ อธิปไตย ว่า “ทัศนะของความรักที่ถูกต้องควรจะอยู่บนพื้นฐานแห่งความเสมอภาคและขึ้นกับการรับใช้ส่วนรวม” เช่น ควรจะยึดหลัก สามชั่ว อันได้แก่ ไม่มีคู่รักอย่าเพิ่งมี มีคู่รักแล้วก็อย่าเพิ่งแต่งงาน แต่งงานแล้วก็อย่าเพิ่งบุตร²⁰ เป็นต้น รวมทั้งได้มีการถกเถียงกันว่านักศึกษาควรจะวิพากษ์วิจารณ์ปัญหานี้กันอย่างไร ถึงจะไม่กระทบต่องานส่วนรวมของขบวนการนักศึกษาด้วย ในหนังสือพิมพ์ อธิปไตย ฉบับวันที่ 14-17 มีนาคม 2518 ได้ลงบทความหวังดึงว่าปัญหานี้ควรจะมีการวิพากษ์วิจารณ์กันในระดับไหน เพราะที่เป็นอยู่ในเวลานั้นได้ขยายวงกว้างจนเป็นผลกระทบต่อจำนวนแนวร่วมของขบวนการนักศึกษา หรือในประเด็นในเรื่องปัญหาการเรียน ได้มีการ

* เช่น เรื่องนายแพทย์นอร์แมน เบทูน สมาชิกพรรคคอมมิวนิสต์แคนาดาที่เข้าไปช่วยพรรคคอมมิวนิสต์จีน ทำสงครามต่อต้านญี่ปุ่นโดยถือเอาภารกิจปลดแอกของประชาชนจีน และภารกิจของเขาเอง โดยปราศจากเจตนาที่เห็นแก่ตัวแม้แต่น้อย เรื่องของ จางซื่อเตอ สมาชิกคนหนึ่งของพรรคคอมมิวนิสต์จีน ที่เสียสละตัวเองเพื่อการปฏิวัติประเทศจีนจนตัวตาย หรือที่เป็นนวนิยายในเรื่อง หยางกิ้นซื่อวีรชนอมตะ ซึ่งส่วนใหญ่แนวคิดที่ปรากฏในเอกสารตีพิมพ์เหล่านี้จะเป็นการย้ำแนวคิดรับใช้ส่วนรวมอยู่เสมอ

¹⁹ สุราชัย ยิ้มประเสริฐ. “เหตุการณ์ 6 ตุลา เกิดขึ้นได้อย่างไร” ใน อานุกรณกรรมรัฐในวิกฤตการณ์เปลี่ยนแปลง. ใจ อึ๊งภากรณ์ สุราชัย ยิ้มประเสริฐ และคณะ. (กรุงเทพฯ: คณะกรรมการรับข้อมูลและสืบพยานเหตุการณ์ 6 ตุลาคม 2519, ตุลาคม 2544), หน้า 78.

** ภายหลังเมื่อมีการตีพิมพ์ เสริมทฤษฎี ในเดือนกันยายน 2518 ก็ได้นำเอาบทความเกี่ยวกับปัญหาความรักที่ลงใน เสียงใหม่ ไปรวมพิมพ์อยู่ด้วย บทความที่ว่านี้ได้แก่ “ความรัก” ของวิทยา สุขวัฒน์กุล ในฉบับวันที่ 29 มกราคม 2518; “ซูซงชีวิตรวมหมู่เพื่อจัดปัญหาห่ากเสรี” ของคนเขียนคนเดียวกันในฉบับวันที่ 26 กุมภาพันธ์ 2518; “อ่อนน้อมถ่อมตน ดัดแปลงตนเองท่ามกลางการต่อสู้” ของสมศรี ศรีชัยพันธ์ ในฉบับวันที่ 28 กุมภาพันธ์ 2518 และ “ความรักกษัตริ์คืออะไร” ของ กิ่งแก้ว (นามแฝง) ในฉบับวันที่ 21 มีนาคม 2518.

²⁰ วรรณศิลป์ธรรมศาสตร์ (ผู้รวบรวม). 2519. เสริมทฤษฎี. พิมพ์ครั้งที่สอง. (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์เจริญธรรม, 2519), หน้า 133.

เรียกร้องให้เรียนเพื่อออกไปรับใช้ประชาชน ในช่วงนั้นนักศึกษาบางคนใช้เวลาเกือบจะทั้งหมดกับการเคลื่อนไหว จนไม่มีเวลาเข้าชั้นเรียน บางรายที่ต้องเคลื่อนไหวมากถึงกับหยุดเรียนไปทั้งปี²¹ หรืออย่างบางรายก็ไปเคลื่อนไหวร่วมกับกรรมกรชาวนา แล้วในที่สุดก็กลายเป็นกรรมกรหรือชาวนา เพราะตัดสินใจไม่เรียนต่อ

บรรยากาศในสังคมสมัยนั้น ฝ่ายอนุรักษได้โฆษณาชวนเชื่อว่า ผู้อื่นที่ไม่ใช่พวกตน เป็นพวกที่ต้องการต่อต้านและล้มล้างสถาบันกษัตริย์ หรือ “ไม่ใช่คนไทย”²² ในขณะเดียวกันก็ปรากฏ “ขบวนการชาวพิชิตชาย” ขึ้นผ่านมวลชนจัดตั้ง เช่น กลุ่มนวมพล กลุ่มลูกเสือชาวบ้าน กลุ่มกระทิงแดง และชมรมแม่บ้าน โดยในด้านการปราบปราม เริ่มต้นตั้งแต่กลางปี พ.ศ.2517 เหตุการณ์แรกที่เป็นสัญญาณแห่งการปราบปราม คือ ‘กรณีพลับพลาไชย’ ในวันที่ 3-9 เดือนกรกฎาคม พ.ศ. 2517 จากนั้นมาตรการต่างๆ ที่ใช้กับขบวนการนักศึกษาอย่างเป็นทางการ คือ การโฆษณาทำลายภาพลักษณ์ เช่นการกล่าวหาว่านักศึกษาเป็นคอมมิวนิสต์ ผู้นำนักศึกษาเป็นญวน รับเงินจากต่างประเทศ ไปฝึกอาวุธที่ฮานอย และโจมตีการชุมนุมและการเคลื่อนไหวของฝ่ายนักศึกษาว่าเป็นการใช้กฎหมายอยู่เหนือกฎหมาย ตลอดจนการสร้างข่าวทำลายตัวบุคคล²³ นอกจากนี้ก็คือการถากถางนักศึกษาที่แต่งตัวเรียบง่ายว่าเป็นพวก ‘5 ย.’ คือผมยาว กางเกงยีนส์ เสื้อยับ รองเท้ายาง สะพายย่าม เพื่อลดความน่าเชื่อถือต่อนักศึกษาในหมู่ประชาชน การโฆษณาโจมตีนักศึกษานั้น ส่วนหนึ่งอาศัยสื่อมวลชนของรัฐ อันได้แก่ วิทูร และโทรทัศน์ ซึ่งขณะนั้นอยู่ในมือทหาร อีกส่วนหนึ่งอาศัยหนังสือพิมพ์ฝ่ายสนับสนุนกลุ่มอนุรักษนิยม เช่น หนังสือพิมพ์รายวัน หนังสือพิมพ์ดาวสยาม หนังสือพิมพ์บ้านเมือง หนังสือพิมพ์สยามมิตร เป็นต้น โดยพยายามโยงเข้ากับการล้มล้างสถาบันพระมหากษัตริย์อยู่เสมอ²⁴

ปรากฏการณ์ดังกล่าวข้างต้นทำให้ ภาพโดยรวมของขบวนการนักศึกษาที่ปรากฏในสังคมไทยในช่วงนั้นมีลักษณะซ้ำจัด รุนแรง เกรตกร ดุดัน คัมภีร์ ขาดความประนีประนอมเพื่อผลทางการเมือง ทำให้เกิดภาวะที่ถูกโดดเดี่ยวจากประชาชนส่วนใหญ่ ช่วงต้น พ.ศ. 2518 เกิดการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองในอินโดจีน เมื่อคอมมิวนิสต์ได้รับชัยชนะทั้งในเวียดนาม กัมพูชา และลาว ก่อให้เกิดความระแวงในหมู่มวลชนชั้นปกครองว่าคอมมิวนิสต์ในไทยก็จะได้รับชัยชนะใน

²¹ สามารถดูรายละเอียดใน คณินันต์ ตั้งใจตรง. ความคิดเรื่องการเปลี่ยนแปลงสังคมของขบวนการนักศึกษาไทยระหว่าง พ.ศ. 2516-2519:ศึกษากรณีศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย.(วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาประวัติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2530), หน้า 131.

²² กองบรรณาธิการ. “20ปี 6 ตุลา 19 บทเรียนจากประวัติศาสตร์ที่หลายคนอยากลืม”.ใน สารคดี.12.140 (ตุลาคม 2539), หน้า 92.

²³ สุราชัย ยิ้มประเสริฐ. “เหตุการณ์ 6 ตุลา เกิดขึ้นได้อย่างไร”.ใน อาชญากรรมรัฐในวิกฤตการณ์เปลี่ยนแปลง.ใจ อึ้งภากรณ์ สุราชัย ยิ้มประเสริฐ และคณะ. (กรุงเทพฯ: คณะกรรมการรับข้อมูลและสืบพยานเหตุการณ์ 6 ตุลาคม 2519, ตุลาคม 2544), หน้า 128.

²⁴ อ่านรายละเอียดส่วนนี้ใน สุราชัย ยิ้มประเสริฐ. “เหตุการณ์ 6 ตุลา เกิดขึ้นได้อย่างไร”.ใน อาชญากรรมรัฐในวิกฤตการณ์เปลี่ยนแปลง.ใจ อึ้งภากรณ์ สุราชัย ยิ้มประเสริฐ และคณะ. (กรุงเทพฯ: คณะกรรมการรับข้อมูลและสืบพยานเหตุการณ์ 6 ตุลาคม 2519, ตุลาคม 2544), หน้า 130-133.

ที่สุด ในภาวะเช่นนี้ทำให้ผู้นำรัฐบาลเห็นความจำเป็นที่จะต้องปราบปรามด้วยกำลังและตอบโต้ทางความคิด (สำหรับการจัดตั้งหน่วยงานการปราบปรามด้วยกำลังได้กล่าวถึงไว้แล้วในบทที่ 2) นอกจากนี้ มีการออกข่าวโจมตีนักศึกษาว่าเป็นผู้ก่อความวุ่นวาย ปลุกระดมมวลชน และเป็นคอมมิวนิสต์²⁵ จึงเป็นการสร้างภาพของนักศึกษาในสายตาของประชาชนทั่วไปว่ามีความใกล้ชิดกับคอมมิวนิสต์มากขึ้น

โดยภาพตัวแทนของขบวนการนักศึกษาในนวนิยายไทยช่วงเวลาดังกล่าวนี้ ปรากฏภาพตัวแทนของนักศึกษาทั้งในด้านบวกและด้านลบ กล่าวคือนวนิยายที่ดีพิมพ์ในช่วงเวลานี้ ได้แก่เรื่อง ทับถวิล, พ่อข้าฯ เพ็ญจะยิม, ลมที่เปลี่ยนทาง และ แผ่นดินเดียวกัน ได้เสนอภาพตัวแทนของขบวนการนักศึกษาทั้งด้านบวกและด้านลบ โดยในด้านบวกนวนิยายได้เสนอว่านักศึกษาเป็นผู้ที่มีอุดมการณ์การเสียสละเพื่อส่วนรวม นักศึกษาเป็นผู้ที่มีความตั้งใจอันบริสุทธิ์มีความรักชาติอย่างแท้จริง และเป็นปัญญาชนที่มีหน้าที่ช่วยเหลือผู้ยากไร้ในสังคม เนื่องจากอุดมการณ์เรื่องการเสียสละเพื่อส่วนรวมเป็นอุดมการณ์ที่มีความสำคัญในฐานะที่เป็นแรงผลักดันของนักศึกษา นับตั้งแต่การเข้าร่วมกิจกรรมทางการเมือง จนถึงการกำหนดแนวทางในการเคลื่อนไหว²⁶ ในขณะที่ภาพด้านลบของขบวนการนักศึกษาที่ปรากฏ ได้แก่ นักศึกษาบางส่วนเป็นผู้ที่ไม่ยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น ไม่ให้ความสำคัญกับนักเรียนอาชีวะจึงทำให้มีผู้ยุยงให้เกิดความแตกแยกในขบวนการขึ้นมา, นักศึกษาที่ทำกิจกรรมบางส่วนเป็นพวกหัวรุนแรง, และนักศึกษายังเด็ก หากขาดผู้นำที่ดีอาจทำให้หลงทางได้

สังเกตได้ว่า ภาพตัวแทนของขบวนการนักศึกษาในช่วงเวลานี้เป็นภาพด้านบวกของขบวนการศึกษามากกว่าภาพด้านลบ ส่วนหนึ่งเพราะนักศึกษาในสายตาของคนส่วนใหญ่ในสังคมยังเป็นวีรชน เป็นผู้เสียสละในเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 ที่เพิ่งผ่านไป แต่ภาพด้านลบที่เกิดขึ้นเนื่องมาจากสภาพบ้านเมืองอยู่ในภาวะสับสนวุ่นวายเนื่องจากการประท้วงและนัดหยุดงานเป็นจำนวนมากที่มีนักศึกษาเข้าไปร่วม และในประเทศเพื่อนบ้านเกิดการเปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นระบอบสังคมนิยมคอมมิวนิสต์ และนักศึกษาไม่รักษาความสำคัญของกลุ่มพลังที่เคยร่วมต่อสู้อย่างนักเรียนอาชีวะทำให้เกิดความแตกแยกภายในขบวนการประชาธิปไตยมากขึ้น ภาพของนักศึกษาจึงเป็นผู้ที่ไม่ยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น ซึ่งสอดคล้องกับการออก

²⁵ สุปรีดา ลอตระกูล, การวิเคราะห์พัฒนาการขบวนการนิสิตนักศึกษา, (วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรบัณฑิต ภาควิชาอุดมการณ์ศึกษา บัณฑิตศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2529), หน้า 144.

²⁶ คณิงนิตย์ ตั้งใจตรง, ความคิดเรื่องการเปลี่ยนแปลงสังคมของขบวนการนักศึกษาไทยระหว่าง พ.ศ. 2516-2519:ศึกษารณีสุนัขกลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย, (วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาประวัติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2530), หน้า 120.

ชาวสร้างภาพของนักศึกษาว่าเป็นผู้ก่อความวุ่นวาย ปลุกระดมมวลชน และเป็นคอมมิวนิสต์ในช่วงเวลานั้น

ข) ช่วงเวลาหลังเหตุการณ์ 6 ตุลาคม 2519 ถึง พ.ศ. 2524

สภาพการเมืองการปกครองโดยทั่วไปนั้น การเมืองการปกครองในช่วงหลังเหตุการณ์ 6 ตุลาคม 2519 รัฐบาลนายธานินทร์ กรัยวิเชียรได้ดำเนินนโยบายอนุรักษ์นิยมสุดขีด มีการจับกุมคุมขังผู้มีความคิดทางการเมืองมากมาย โดยร่างนโยบายการพัฒนาระบอบประชาธิปไตยในขั้นต้นได้จำกัดสิทธิเสรีภาพของประชาชน ห้ามมีกิจกรรมการเมืองทุกประเภท โดยเฉพาะกิจกรรมของนิสิตนักศึกษา และมีคำสั่งยึดสิ่งตีพิมพ์ต่างๆ ที่เห็นว่าเป็นภัยต่อสังคม ควบคุมสื่อสารมวลชนทุกประเภทอย่างเคร่งครัด หนังสือพิมพ์หลายฉบับถูกสั่งปิด²⁷ กิจกรรมทางการเมืองของนักศึกษา ในระหว่าง พ.ศ. 2519 จนถึงช่วงต้นปี พ.ศ. 2521 อยู่ในภาวะชะงักงัน เพราะคำสั่งคณะปฏิรูปการปกครองแผ่นดินที่ 42/2519

สำหรับในวงวรรณกรรมแล้ว การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองภายหลังเหตุการณ์ 6 ตุลาคม 2516 นอกจากจะเป็นการสลายพลังนิสิตนักศึกษาได้อย่างเด็ดขาดแล้ว ยังเป็นการสกัดกั้นการเติบโตของวรรณกรรมก้าวหน้าอย่างมีประสิทธิภาพอีกด้วย โดยในตอนค่ำของวันที่ 6 ตุลาคมนั้น คณะปฏิรูปการปกครองแผ่นดินออกคำสั่งฉบับที่ 5 มีใจความว่า

“...คำสั่งคณะปฏิรูปการปกครองแผ่นดิน (ฉบับที่ 5)

เพื่อให้การบริหารราชการของคณะปฏิรูปการปกครองแผ่นดินดำเนินไปด้วยความเรียบร้อย เพื่อความมั่นคง และความผาสุกของประชาชน คณะปฏิรูปการปกครองแผ่นดิน จึงให้สื่อมวลชนทุกประเภท ปฏิบัติดังต่อไปนี้

1. ให้หนังสือพิมพ์รายวันและสิ่งตีพิมพ์ต่อประชาชนอื่นๆ ที่เสนอข่าวและข้อเขียนแสดงความคิดเห็นทั้งภาษาไทยและภาษาต่างประเทศหยุดทำการพิมพ์ออกจำหน่ายจ่ายแจก ตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นไป ทั้งนี้จนกว่าคณะปฏิรูปการปกครองแผ่นดินจะมีคำสั่งเป็นอย่างอื่น
2. ให้นิตยสารรายสัปดาห์และสิ่งตีพิมพ์ต่อประชาชนอื่นๆ ที่เสนอข้อเขียน

²⁷ นรนิติ เศรษฐบุตร, เกิดมาเป็นนายกข (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ศิลปวัฒนธรรม, 2529), หน้า 116-117.

* ซึ่งมีข้อความโดยสรุปว่า

...ให้ยกเลิกกิจกรรมและองค์กรทุกประเภทของนิสิตนักศึกษา และยกเลิกระเบียบข้อบังคับที่เกี่ยวข้องกับองค์กรและกิจกรรมของนิสิตนักศึกษา แต่อนุญาตให้จัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรภายในสถานศึกษาทางด้านกีฬา ศิลปวัฒนธรรมและบำเพ็ญประโยชน์ได้ตามความจำเป็นและความเหมาะสม โดยได้รับความเห็นชอบจากหัวหน้าสถานศึกษานั้นๆ สำหรับกิจกรรมภายนอกสถาบันและการเชิญบุคคลภายนอกเข้าร่วมกิจกรรม จะต้องได้รับความเห็นชอบของหัวหน้าสถานศึกษานั้นสังกัดอยู่...

อ้างถึงใน สุปรีดา ลอตระกุล, การวิเคราะห์พัฒนาการขบวนการนิสิตนักศึกษา, (วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตร์บัณฑิต ภาควิชาอุดมการณ์ศึกษา บัณฑิตศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2529), หน้า 154.

และเรื่องประเภทสารคดีและบันเทิงคดี ส่งข้อเขียนและเรื่องต่างๆ ผ่านการตรวจสอบจากคณะกรรมการการตรวจข่าวสาร ซึ่งได้รับมอบหมายจากคณะปฏิรูปการปกครองแผ่นดินก่อนทำการพิมพ์ออกจำหน่ายจ่ายแจกตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นไป

3. ให้สถานีวิทยุกระจายเสียงทุกสถานี ทั้งที่เป็นของทางราชการและของเอกชน งดรายการประจำของสถานี และให้ถ่ายทอดการกระจายเสียงจากสถานีวิทยุแห่งประเทศไทย ในความควบคุมของกรมประชาสัมพันธ์เท่านั้น

4. ให้สถานีวิทยุโทรทัศน์ทุกสถานี ทั้งที่เป็นของทางราชการและของเอกชนอยู่ในความควบคุมของคณะกรรมการที่ทางคณะปฏิรูปการปกครองแผ่นดินแต่งตั้งขึ้นโดยเฉพาะ

5. เอกสารและสิ่งตีพิมพ์ทุกชนิด ซึ่งเสนอข่าวสาร บทความและข้อเขียน แสดงความคิดเห็นอันส่อไปในทางก่อให้เกิดความแตกแยกความสามัคคีในชาติ หรือชี้นำผู้อ่านให้เกิดความเลื่อมใสในลัทธิคอมมิวนิสต์อันจะเป็นการทำลายความมั่นคงของชาติไม่ว่าในวิถีทางใด ให้เก็บบริบและทำลายให้หมดสิ้น

ให้กระทรวงมหาดไทยดำเนินการตามคำสั่งนี้ ทั้งนี้ตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นไป

สั่ง ณ วันที่ 6 ตุลาคม พุทธศักราช 2519

(ลงชื่อ) พล.ร.อ.สงัด ชลออยู่

(สงัด ชลออยู่)

หัวหน้าคณะปฏิรูปการปกครองแผ่นดิน²⁸

คำสั่งฉบับนี้มีผลกระทบต่อวรรณกรรมในลักษณะก้าวหน้าอย่างมาก โดยเฉพาะความในข้อ 2 และข้อ 5 เพราะคำสั่งในข้อที่ 2 ทำให้บรรณาธิการนิตยสารฉบับต่างๆ ไม่กล้านำวรรณกรรมที่มีลักษณะก้าวหน้าตีพิมพ์ และยังได้นำคำสั่งคณะปฏิรูปฉบับนี้ตีพิมพ์ในหน้าบรรณาธิการแถลง ทั้งนี้เพื่อให้นักเขียนที่เขียนประจำในนิตยสารดังกล่าว ปรับท่าทีการเขียนให้เหมาะสมกับสภาวะการณ์บ้านเมือง ทำให้งานเขียนลักษณะก้าวหน้าที่พิมพ์ในนิตยสารอย่างต่อเนื่อง ก็จำต้องงดไปโดยปริยาย อาทิ นวนิยายเรื่อง รักต่างพรรค (สีฟ้า) ที่ตีพิมพ์ในนิตยสาร กุลสตรี และ เมืองทมพิพ (ตะ ท่าอิฐ) ที่ตีพิมพ์ในฟ้าเมืองทอง เป็นต้น²⁹

ส่วนคำสั่งข้อ 5 นั้น ทำให้วรรณกรรมในลักษณะก้าวหน้าถูกเผาและกวาดเก็บนับล้านเล่ม³⁰ นอกจากนั้นในวันที่ 21 เดือนเดียวกัน คณะปฏิรูปการปกครองแผ่นดินได้ประกาศรายชื่อ

²⁸ นิลวรรณ ปิ่นทอง, บรรณาธิการ, "ถ้อยแถลง" สตรีสาร, 29, 28 (17 ตุลาคม 2519), หน้า 6.

²⁹ ทวีศักดิ์ ปิ่นทอง, นวนิยายกับการเมืองไทยในช่วงปี พ.ศ. 2507-2522: การศึกษาความสัมพันธ์ของนวนิยายกับการเมือง, (วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2533), หน้า 228.

³⁰ เสถียร จันทิมาธร, สายธารวรรณกรรมเพื่อชีวิตของไทย (กรุงเทพฯ: เรือนแก้วการพิมพ์, 2524), หน้า 535.

สิ่งพิมพ์ประมาณ 100 รายการเป็นสิ่งพิมพ์ต้องห้าม³¹ วรรณกรรมในลักษณะก้าวน้ำจึงสูญหายไปเป็นจำนวนมาก และกลายเป็นหนังสือหายากในยุคต่อมา

นอกจากนี้ การปฏิรูปการปกครองแผ่นดินได้ก่อให้เกิดผลกระทบต่อวงวรรณกรรมอีกประการหนึ่งคือ ทำให้นักคิดนักเขียนคนสำคัญๆ หนีเข้าป่า อาทิ วิสา คัญทัพ วัฒน์ วรรณยางกูร ประเสริฐ จันดำ สุรัชย์ จันทิมาธร เสถียร จันทิมาธร อนุช อาภาภิรมย์ สมคิด สิงสง ยงค์ ยโสธร อุดร ทองน้อย ชลธิรา สัตยาศรัย ธีรญา ชุนชฎาธาร รวี โคมพระจันทร์ เป็นต้น ในช่วงเวลาดังกล่าวมีการสร้างงานวรรณกรรมในเขตการต่อสู้ในป่า และภายหลังออกจากป่าจึงได้นำผลงานเหล่านี้ตีพิมพ์ เช่น นวนิยายเรื่อง ตัวรักแห่งอุดมการณ์ ของวัฒน์ วรรณยางกูร และนวนิยายเรื่อง แต่ความรักอันงดงาม ของวิสา คัญทัพ เป็นต้น

ต่อมาในรัฐบาลสมัยพลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ แม้ว่าจะเป็นยุคที่บ้านเมืองมีประชาธิปไตยมากขึ้นกว่าเดิม แต่ยังมีประกาศคณะปฏิรูปการปกครองแผ่นดินฉบับที่ 42 ให้อำนาจเจ้าพนักงานการพิมพ์อย่างสมบูรณ์ในการพิจารณาให้หนังสือพิมพ์ฉบับใดหยุดกิจการหรือดำเนินกิจการหรือดำเนินกิจการต่อไป จึงไม่ค่อยเห็นเรื่องราวแสดงความคิดเห็นแบบก้าวน้ำหรือคัดค้านรัฐบาลตรงๆ ในหน้าหนังสือพิมพ์ การเขียนหรือการแสดงความคิดเห็นเป็นไปในลักษณะระมัดระวังอย่างยิ่ง³² โดยสำนักพิมพ์ส่วนใหญ่หันมาพิมพ์หนังสือแนวทฤษฎีเรื่องแปล สารคดีอิงประวัติศาสตร์ นวนิยาย และรวมเรื่องสั้นที่ไม่เกี่ยวกับการเมือง

ในด้านนวนิยายที่เสนอภาพตัวแทนของขบวนการนักศึกษา จะพบว่าระหว่างพ.ศ. 2519 ถึง 2523 มีนวนิยายเพียง 2 เรื่อง ได้แก่ ดาวแดง ของ อาริตา และ เทียนส่องแสง ของ ดวงใจ ซึ่งล้วนเป็นนวนิยายที่เสนอภาพด้านลบของขบวนการนักศึกษาและเขียนโดยนักเขียนหญิงที่มีผลงานแนวรักและแนวชีวิตครอบครัวเป็นหลัก และมีผลงานลงพิมพ์ในนิตยสารแนวสตรีเป็นส่วนใหญ่ งานเหล่านี้ล้วนแล้วแต่เสนอภาพด้านลบของนักศึกษาซึ่งสอดคล้องกับภาพของนักศึกษาที่ปรากฏในสังคมไทยตั้งแต่ก่อนการเกิดเหตุการณ์ 6 ตุลาคม 2519 เช่น การนำเสนอว่านักศึกษาเป็นคอมมิวนิสต์ นักศึกษาเป็นพวกหัวรุนแรง ไม่เคารพผู้ใหญ่ ไม่รู้จักการประนีประนอม และนักศึกษาเป็นผู้มีความต้อยุติภาวะในด้านต่างๆ ไม่สามารถเป็นผู้ชี้นำสังคมได้

จะเห็นได้ว่าอิทธิพลของการเผยแพร่ความต้อใจมต้อขบวนการนักศึกษาในช่วงก่อนเหตุการณ์ 6 ตุลาคม 2519 มีผลต่อการสร้างงานนวนิยายเรื่อง ดาวแดง ของอาริตา นามปากกาของ ทศนีย์ คล้ายกัน โดยนวนิยายเรื่องนี้นำเสนอภาพตัวแทนของนักศึกษาว่าส่วนหนึ่งเป็นนักศึกษาชาวนวนปลอมตัวเข้ามาศึกษาในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และเสนออุดมการณ์การต่อต้านคอมมิวนิสต์อย่างชัดเจน ผ่านตัวละครเขตต์ที่มีความคิดขวาจัดและเกลียดชังฝ่ายซ้ายหรือคอมมิวนิสต์ โดยผู้ประพันธ์ให้เหตุผลในการประพันธ์นวนิยายเรื่องนี้ไว้ว่า

³¹ อุดม รุ่งเรืองศรี. สภาพวรรณกรรมไทยปัจจุบัน (กรุงเทพฯ: ศิลปะบรรณาการ, 2524), หน้า 145.

³² เรื่องเดียวกัน, หน้า 141.

“...แล้วปี 2519 ก็มีผลงานชิ้นโบแดงในชีวิต คือ เรื่อง ดาวแดง เป็นเรื่องการเมืองเรื่องแรกและเรื่องเดียว แล้วก็ป็นหนังสือที่ขายไม่ได้ ตอนนั้นอายุ 19 เขาปฏิรูปการเมืองกันพอดี เมื่อก่อนบ้านอยู่ใกล้ธรรมศาสตร์ อยากเขียนเรื่องการเมืองมาก เขียนแล้วโดนขอร้องว่า อย่าเขียนอีกเลย เรื่องนี้พี่ค่อนข้างจะเป็นขวามากๆ นะ ไปเขียนปรัชญาของซ้ายเข้าหน่อยนึง เลยโดนจดหมายเข้ามาเยาะ เขาตรวจเอกสารกันก็โดนกับเขาด้วย แต่ผู้ใหญ่บอกว่าอย่าไปเอาอะไรกับมันเลยคนเขียน มันเป็นเด็ก ผู้ใหญ่เขาออกปรับให้ก็เลยรอดตัวไป...”³³

จากบทสัมภาษณ์ที่ยกมาจะเห็นได้ว่า อาริตา ประพันธ์นวนิยายเกี่ยวกับการเมืองโดยที่อายุน้อย และไม่มีความรู้เรื่องลัทธิทางการเมือง แต่เพราะความสนใจจากเหตุการณ์ทางการเมือง 6 ตุลาคม 2519 เป็นแรงบันดาลใจ ซึ่งสอดคล้องกับข้อกล่าวหาหนึ่งที่สื่อฝ่ายรัฐบาลเสนอว่าทกรรรมว่า นักศึกษาเป็นคอมมิวนิสต์ นวนิยายเรื่องนี้จึงเสนอภาพตัวแทนของนักศึกษาว่ามีความเกี่ยวข้องกับคอมมิวนิสต์และเสนอว่าผู้ที่ต่อต้านคอมมิวนิสต์เป็นวีรบุรุษ

ต่อมาเกิดการปฏิวัติในวันที่ 20 ตุลาคม 2520 รัฐบาลที่เข้ามาปกครองประเทศหลังจากนายธานินทร์ กรัยวิเชียรคือรัฐบาลพลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ ได้ดำเนินนโยบายประสานรอยร้าวต่างๆ ที่เกิดขึ้นจากสมัยของรัฐบาลก่อน หนึ่งในนโยบายดังกล่าวคือการออกพระราชบัญญัตินิรโทษกรรมแก่ผู้กระทำความผิดเนื่องในการชุมนุมในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ระหว่างวันที่ 4-6 ตุลาคม 2519³⁴ ความสำเร็จดังกล่าวทำให้รัฐบาลของพลเอกเกรียงศักดิ์ได้รับความนิยมเพิ่มขึ้น โดยเฉพาะจากกลุ่มผู้นำนักศึกษาที่ถูกจับกุมในกรณี 6 ตุลาคม 2519 ซึ่งได้รับการปล่อยตัว นอกจากนั้นยังทำให้ปัญญาชนที่หนีเข้าป่าส่วนหนึ่งกลับคืนสู่เมืองอีกครั้ง³⁵ ตั้งแต่ พ.ศ. 2522 ขบวนการนิสิตนักศึกษาได้รับอนุญาตให้รื้อฟื้นฟูปุทบาทขึ้นมาใหม่ อันนำมาซึ่งการก่อตั้งองค์กรประสานของนิสิตนักศึกษาที่เรียกว่า “18 สถาบัน”³⁶ นอกจากนี้รัฐบาลได้ปรับเปลี่ยนท่าทีและวิธีการโดยพล.อ.เกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ ได้นำวิธีการต่อสู้กับคอมมิวนิสต์แบบ “ใช้การเมืองนำการทหาร” หรือใช้จิตวิทยามวลชนของพล.อ.เปรม ติณสูลานนท์ ซึ่งเข้ารับตำแหน่งผู้บัญชาการทหารบกเมื่อ พ.ศ.2521 มาใช้

³³ บทสัมภาษณ์ “อาริตา นักเขียนนิยายมือทอง” จาก <http://arita.com>

* เกิดเมื่อวันที่ 4 กันยายน พ.ศ. 2500 ขณะที่เกิดเหตุการณ์ 6 ตุลาคม 2519 ผู้ประพันธ์อายุ 19 ปี

³⁴ สมยศ เชื้อไทย, บรรณาธิการ, คดีประวัติศาสตร์ 6 ตุลาคม ใครคือฆาตกร?, พิมพ์ครั้งที่ 2 (กรุงเทพฯ: สามัคคีสาส์น, 2531), หน้า 363-364.

³⁵ ทวีศักดิ์ ปิ่นทอง, นวนิยายกับการเมืองไทยในช่วงปี พ.ศ. 2507-2522: การศึกษาความสัมพันธ์ของนวนิยายกับการเมือง, (วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2533), หน้า 223.

³⁶ มัทนา ไบชา, วิเคราะห์แนวคิดทางการเมืองในนวนิยายของนักเขียนสตรีช่วง 6 ตุลาคม 2519-23 กุมภาพันธ์ 2534, (วิทยานิพนธ์มหาวิทยาศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร, 2541), หน้า 132.

อย่างไรก็ตาม ภายหลังจากเลือกตั้งวันที่ 22 เมษายน 2522 พลเอกเกรียงศักดิ์ตั้งรัฐบาลโดยไม่มีฐานทางการเมืองจึงประสบปัญหาอย่างมาก และประกาศลาออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรีในวันที่ 29 กุมภาพันธ์ 2523 ในที่สุด³⁷ ต่อมาในรัฐบาลพล.อ.เปรม ติณสูลานนท์ หมู่ประเทศคอมมิวนิสต์สากลเกิดความแตกแยกนำมาสู่การล่มสลายของขบวนการคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย ในระหว่าง พ.ศ. 2523-2525 และจากนโยบาย 66/2523 ที่เปิดโอกาสให้ผู้หลงผิดมอตัว มีผลให้นักศึกษาและประชาชนที่หนีเข้าป่าหลังเหตุการณ์ 6 ตุลาคม 2519 ได้ออกจากป่ามาเกือบหมด กลุ่มนักเขียนส่วนหนึ่งก็ออกจากป่ามาในช่วงเวลานี้ และนำผลงานที่แต่งขึ้นซึ่งอยู่ในป่าออกมาตีพิมพ์เผยแพร่ในช่วงพ.ศ. 2524 ในจำนวนนี้มีนวนิยาย 2 เรื่องที่นำเสนอภาพตัวแทนของขบวนการนักศึกษาด้วย คือ ด้วยรักแห่งอุดมการณ์ ของวัฒน์ วรรณยางกูร และ แต่ความรักอันงดงาม ของวิสา คัญทัพ ทั้งสองเรื่องล้วนเสนอภาพตัวแทนของนักศึกษาในด้านบวกว่า นักศึกษาเป็นผู้ที่รักความยุติธรรม มีความละเอียดอ่อน ไม่นิยมความรุนแรง และเป็นผู้ที่มีอุดมการณ์การเสียสละเพื่อส่วนรวม และมีความตั้งใจอันบริสุทธิ์ในการออกมาทำกิจกรรมทางการเมือง ซึ่งมีลักษณะเป็นการตอบโต้วาทกรรมเกี่ยวกับนักศึกษาในด้านลบที่ปรากฏอย่างต่อเนื่องในสังคมไทยตั้งแต่ก่อนเหตุการณ์ 6 ตุลาเป็นต้นมา นอกจากนี้ยังปรากฏนวนิยายเรื่อง ผู้เป็นที่รักนิรันดร์ ของสีฟ้า ที่นำเสนอภาพตัวแทนของขบวนการนักศึกษาทั้งสองด้าน คือ นำเสนอว่ามีทั้งนักศึกษาที่มั่นคงในอุดมการณ์และนักศึกษาที่เข้ามาทำกิจกรรมทางการเมืองเพราะกระแสนิยมของยุคสมัย และนำเสนอว่าเพราะความไม่เข้าใจของชนชั้นกลางทั้งโดยตั้งใจหรือไม่ก็ตามมีส่วนทำให้ขบวนการนักศึกษาถูกปราบปรามและล้มเหลว ทั้งในเหตุการณ์ 6 ตุลาคม 2519 และในช่วงเวลาต่อมา การนำเสนอภาพของขบวนการนักศึกษาทั้งด้านบวกและลบนั้น ส่วนหนึ่งเพราะผู้ประพันธ์ได้มีความใกล้ชิดกับนักศึกษาจึงสามารถเสนอมุมมองอย่างมีความเข้าใจ โดยผู้ประพันธ์เคยให้สัมภาษณ์ไว้ว่า

“...ดิฉันว่าเป็นคนกลางนะ รับเขา ฟังเขาด้วย ดิฉันเห็นว่าประชาธิปไตยดี แต่ว่าเอาคอมมิวนิสต์มาปนๆบ้างก็ดี ดิฉันคิดว่าตัวเองเป็นคนไม่มีอคติ เห็นว่าดีก็ดีเพราะอะไร ไม่ดีก็ไม่ดีเพราะอะไร ใครที่ว่าเป็กลางใครจะทำอะไรก็ทำไป ฉันอยู่ของฉันเฉยๆ นั้นเขาเรียกว่าเย็นชา คนที่ไม่เอาเรื่องนะไม่ถูก คนเราต้องเอาความถูกต้อง มีเหตุและผล นั้นแหละคือความเป็นกลาง ที่เด็กทำอย่างนี้เพราะอย่างนี้ เด็กทำแบบนี้เพราะอย่างนี้ แล้วดิฉันจะมีอยู่อย่างหนึ่งนะ เรียกว่าเป็นกลางหรือไม่เป็นกลางไม่รู้ แต่ดิฉันชี้แจงลงไปว่าเด็กไม่ผิด คือไม่ว่าเด็กจะทำอะไร เด็กไม่ผิด ที่เด็กทำไม่ดี เด็กทำชั่วเพราะสังคมมันเลว ผู้ใหญ่นั้นแหละทำให้สังคมเลว เพราะฉะนั้นที่ใครต่อใคร

³⁷ ทวีศักดิ์ ปิ่นทอง. นวนิยายกับการเมืองไทยในช่วงปี พ.ศ. 2507-2522: การศึกษาความสัมพันธ์ของนวนิยายกับการเมือง. (วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2533), หน้า 226.

ว่าเด็กแล้ว ดิฉันไม่เห็นอย่างนั้น ดิฉันไม่เคยโทษเด็ก ดิฉันเป็นอย่างนี้มาแต่
ไหนแต่ไรแล้ว นับแต่เริ่มเขียนหนังสือ ดิฉันไม่โทษเด็ก”³⁸

จากบทสัมภาษณ์ข้างต้น จะเห็นว่าเป็นแนวความคิดที่ปรากฏในตอนหนึ่งของนวนิยาย
เรื่อง ผู้เป็นที่รักนิรันดร์ ในตอนที่ว่า

อนันท์เคยถามว่า

“ทำไมลุงคงถึงไม่ยอมมีลูก”

ลุงคงตอบว่า

“กลัวเลี้ยงให้ได้ดีไม่ได้วะ ยิ่งเดี๋ยวนี้เห็นเด็ก ๆ รุ่นพวกคุณแล้ว ยิ่งดี
ใจที่ไม่ยอมมีลูก”

“ทำไมล่ะครับลุง เพราะเด็กเลวหรือยังไง”

“เฮ้ย! ลุงไม่เคยโทษเด็ก ถ้ามันจะเลวก็เพราะผู้ใหญ่หัวทงอกนั่น
แหละ ทำตัวอย่างไม่ดีไว้ให้มันเอาอย่าง”

“แล้วทำไมลุงดีใจ”

“กลัวมันโตขึ้นอย่างสับสนเหมือนพวกคุณนะซี!...สับสน...สับสน...”

เสียงตอนท้ายซັกจะสั้นลง

“ครือ...ครือ...ไม่รู้จะเอาอย่างผู้ใหญ่คนไหนดีวะ...”³⁹

จะเห็นว่าการนำเสนอภาพตัวแทนในช่วงหลังเหตุการณ์ 6 ตุลาคม พ.ศ.2519 จนถึง
พ.ศ.2524 ในช่วงหลังเหตุการณ์ประมาณ พ.ศ.2519-2520 มีการนำเสนอภาพด้านลบของ
ขบวนการนักศึกษาอย่างชัดเจน ส่วนหนึ่งเป็นเพราะอิทธิพลจากการเผยแพร่ความคิดโจมตี
ขบวนการนักศึกษาตั้งแต่ก่อนเหตุการณ์ 6 ตุลาคม พ.ศ.2519 ขณะที่นวนิยายอีกกลุ่มที่ตีพิมพ์
เผยแพร่ในช่วง พ.ศ. 2524 ภาพของขบวนการนักศึกษาจะเป็นภาพด้านบวก เพื่อตอบโต้วาท
กรรมเกี่ยวกับขบวนการนักศึกษาที่มีอยู่ในสังคม ผ่านการประพันธ์ของผู้ประพันธ์ที่มีส่วนร่วมใน
เหตุการณ์โดยตรงอย่างวิสา คัญทัพ และวัฒน์ วรรณยางกูร

ค) ช่วงเวลาในระหว่าง พ.ศ. 2531-2534

สภาพทางการเมืองในช่วงนี้อยู่ในสมัยรัฐบาลพล.อ.ชาติชาย ชุณหะวัณ ภายหลังจากยุบ
สภาของพล.อ.เปรม ติณสูลานนท์ พรรคชาติไทยภายใต้การนำของพล.ต.ชาติชายได้เสียงข้าง
มากเข้ามาเป็นแกนนำจัดตั้งรัฐบาลร่วมกับพรรคประชาธิปัตย์ พรรคกิจสังคม พรรคราษฎรและ
พรรคมวลชน พล.ต.ชาติชาย ชุณหะวัณได้รับแต่งตั้งเป็นนายกรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 4 สิงหาคม

³⁸ ทำเนียบนักประพันธ์ จาก http://www.praphansarn.com/new/c_writer/

³⁹ ศรีฟ้า.ผู้เป็นที่รักนิรันดร์, หน้า 19-20.

พ.ศ. 2531 และได้รับการเลื่อนยศจากพลตรีเป็นพลเอกเป็นกรณีพิเศษในเดือนตุลาคม รัฐบาลของพล.อ.ชาติชาย ชุณหะวัณ ได้รับกระแสวิพากษ์วิจารณ์จาก ส.ส. ฝ่ายค้านและประชาชนโดยทั่วไปว่าประสบความสำเร็จในการบริหารประเทศ เกิดปัญหาคอร์รัปชันมากกว่าสมัยใด แม้พล.อ.ชาติชายจะออกมายืนยันอย่างหนักแน่นว่าได้พยายามแก้ไขปัญหามาอย่างเต็มที่ แต่ไม่ได้รับความเชื่อถือจากสังคม

ต่อมาเมื่อวันที่ 23 กุมภาพันธ์ 2534 เกิดการปฏิวัติรัฐประหารในนามคณะรักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติ (รสช.) โดยมี พล.อ.สุนทร คงสมพงษ์ ผู้บัญชาการทหารสูงสุดเป็นหัวหน้าคณะรสช. พล.อ.สุจินดา คราประยูร ผู้บัญชาการทหารบก พล.อ.อ.เกษตร โรจนนิล ผู้บัญชาการทหารอากาศ และพล.ร.อ.ประพัฒน์ กฤษณจันทร์ ผู้บัญชาการทหารเรือ เป็นรองหัวหน้าคณะ พล.อ.อิสระพงศ์ หนุนภักดี รองผู้บัญชาการทหารบก เป็นเลขานุการ โดยอ้างเหตุผลในการปฏิวัติ 5 ข้อ คือ

1. มีการทุจริตคอร์รัปชันในบรรดารัฐมนตรีอย่างกว้างขวาง
2. ข้าราชการการเมืองรังแกข้าราชการประจำ
3. รัฐบาลเป็นเผด็จการทางรัฐสภา
4. มีการพยายามทำลายสถาบันทหาร
5. บิดเบือนคดีวันลอบสังหารซึ่งมีจุดมุ่งหมายล้มล้างสถาบันพระมหากษัตริย์

การปฏิวัติยึดอำนาจของคณะรักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติทำให้รัฐบาล พล.อ.ชาติชาย ชุณหะวัณสิ้นสุดลง เมื่อวันที่ 23 กุมภาพันธ์ 2534

ทั้งนี้ นอกจากสภาพทางการเมืองในช่วงเวลาดังกล่าวที่แสดงให้เห็นถึงการเข้ามามีบทบาททางการเมืองของทหารอีกครั้งหลังเหตุการณ์ 6 ตุลาคม 2519 แล้ว ช่วงเวลาดังกล่าว พ.ศ. 2531 เป็นช่วงเวลาที่ว่าทกรรมเกี่ยวกับนักศึกษากำลังเปลี่ยนแปลงจากนักศึกษาเป็นฝ่ายก่อความไม่สงบในบ้านเมือง และนักศึกษาเป็นคอมมิวนิสต์กลายเป็นนักศึกษาเป็นผู้บริสุทธิ์ที่ตกเป็นเหยื่อของการใส่ร้าย และการปราบปรามอย่างรุนแรง ส่วนหนึ่งเกิดจากการลงเลือกตั้งผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานครของพล.ต.จำลอง ศรีเมือง ในปี พ.ศ.2531 ได้แสดงให้เห็นว่าทกรรมเกี่ยวกับนักศึกษาในเหตุการณ์ 6 ตุลาคม 2519 เปลี่ยนแปลงไปแล้ว จากที่นางจงกล ศรีกาญจนา ผู้สมัครคนหนึ่งของพรรคพลังธรรมออกมาสดุดีการพล.ต.จำลอง ศรีเมืองว่า “รู้จักท่านจำลองในฐานะผู้รักชาติมาตั้งแต่วันที่ร่วมก่อเหตุการณ์หกตุลา พูดว่าคุณจำลองสวมวิก ใส่แว่นดำ คอยชี้แนะว่าใครควรพูดอะไรที่ลานพระรูปเมื่อการฆ่าหมู่ที่ธรรมศาสตร์เสร็จสิ้นแล้ว พูดถึงขั้นเห็นจำลองปลอมตัวไปปะปนกับลูกเสือชาวบ้านที่ชุมนุมที่พระรูปทรงม้า”⁴⁰ การออกมาก่อการดั่งกล่าวทำให้เกิดการตอบโต้ว่าทกรรมเกี่ยวกับนักศึกษาในเหตุการณ์ 6 ตุลาคม 2519 ขึ้นมาใหม่

⁴⁰ อ้างอิงจาก <http://prachatai.com/05web/th/home/11257>

จากที่กล่าวมาแล้ว จะเห็นว่านวนิยายที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับนักศึกษาส่วนใหญ่เขียนขึ้นระหว่าง พ.ศ.2517-2520 ได้แก่นวนิยายเรื่อง ทับถวิล (ศติพงษ์ ประไพ), พ่อชาย (เพ็ญจะยิม (สันติ ชูธรรม), ลมที่เปลี่ยนทาง (กฤษณา อโศกสิน), แผ่นดินเดียวกัน (รพีพร), ดาวแดง (อาริตา) และ เทียนส่องแสง (ดวงใจ) ส่วนอีกกลุ่มหนึ่งได้รับการตีพิมพ์ครั้งแรกช่วงปี พ.ศ. 2524 ได้แก่นวนิยายเรื่อง แต่ความรักอันงดงาม (วิสา คัญทัพ) และ ด้วยรักแห่งอุดมการ (วัฒน์ วรรณยางกูร) แต่มีนวนิยายเพียงเรื่องเดียวเท่านั้นที่เขียนในช่วงพ.ศ.2534 คือเรื่อง คู่กรรม2 (ทมยันตี) ซึ่งเสนอภาพตัวแทนของนักศึกษาในด้านลบ และกล่าวถึงเหตุการณ์ทางการเมืองเพียงเหตุการณ์เดียวเท่านั้นคือเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 ความน่าสนใจจึงอยู่ที่ว่า ในช่วงพ.ศ. 2534 มีปัจจัยใดที่นำไปสู่การเขียนถึงเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 จากการศึกษาพบว่า หลังจากการออกจากป่าของนักศึกษาในช่วงปี พ.ศ. 2524 จนถึง พ.ศ. 2528 ในวงการวรรณกรรมเกิดงานเขียนที่เกี่ยวกับเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 หรือ 6 ตุลาคม 2519 ออกมาจากฝ่ายของนักศึกษาหรือผู้ที่สนับสนุนนักศึกษาในรูปแบบของเรื่องสั้นและบทกวีเป็นจำนวนมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งการจัดประกวดเรื่องสั้นบันทึกเหตุการณ์เดือนตุลาโดยความร่วมมือของสหพันธ์นิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย หนังสือพิมพ์สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์ และสำนักพิมพ์ทางไท ในปี พ.ศ. 2532⁴¹ งานเขียนจากฝ่ายนักศึกษาเหล่านี้ ล้วนเสนอภาพนักศึกษาในด้านบวกเป็นส่วนใหญ่ ในงานวิจัยของนนทวัลย์ สุนทรภาระสถิต พบว่าเรื่องสั้นบันทึกเหตุการณ์ทางการเมือง 14 ตุลา 16 และ 6 ตุลา 19 ได้ประกอบสร้างภาพของนักศึกษาว่า นักศึกษาเป็นผู้บริสุทธิ์ที่ถูกทำร้าย และนักศึกษาเป็นผู้เสียสละและเป็นวีรชนของชาติ⁴² ความตื่นตัวทางการเมืองเผยแพร่แนวคิดเกี่ยวกับเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 และ 6 ตุลาคม 2519 ผ่านงานวรรณกรรมน่าจะมีส่วนทำให้ ทมยันตี ผู้ประพันธ์นวนิยายเรื่อง คู่กรรม2 เลือกนำเสนอภาพตัวแทนของนักศึกษาในเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 ออกมาในด้านลบ คือนักศึกษาเป็นเด็กจิ้งจกเป็นเครื่องมือทางการเมืองของผู้ใหญ่ นักศึกษาใช้เรื่องส่วนตัวเป็นเหตุผลในการเคลื่อนไหวทางการเมือง และนักศึกษาเป็นผู้ที่พาเพื่อนนักศึกษาไปเสียชีวิตในเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 นวนิยายของทมยันตีมีลักษณะเป็นนวนิกรรมตอบโต้งานเขียนเกี่ยวกับนักศึกษาซึ่งอดีตนักศึกษาเป็นผู้สร้างขึ้น ซึ่งรายละเอียดในส่วนนี้จะขอขยายความในประเด็นภูมิหลังของผู้ประพันธ์ต่อไป

จากที่กล่าวมาแล้วจะเห็นได้ว่า บริบททางการเมืองและสภาพของวงวรรณกรรมมีส่วนกำหนดการสร้างนวนิยายที่มีภาพตัวแทนของขบวนการนักศึกษาแตกต่างกัน กระแสความนิยมใน

* พ.ศ.2528 เป็นปีที่พรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทยประกาศยุติบทบาททางการเมืองลง

⁴¹ นันทวัลย์ สุนทรภาระสถิตย์, เรื่องสั้นบันทึกเหตุการณ์ทางการเมือง 14 ตุลาคม 2516 และ 6 ตุลาคม 2519, (วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2547), หน้า 27.

⁴² อ่างถึงโน นันทวัลย์ สุนทรภาระสถิตย์, เรื่องสั้นบันทึกเหตุการณ์ทางการเมือง 14 ตุลาคม 2516 และ 6 ตุลาคม 2519, (วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2547)

ตัวนักศึกษามีส่วนทำให้นักเขียนนวนิยายกลุ่มครอบครัวหันมาสร้างตัวละครที่เป็นนักศึกษาเพื่อนำเสนอภาพนักศึกษาตามความคิดของผู้ประพันธ์ นอกจากนั้นนิตยสารซึ่งเป็นเวทีในการตีพิมพ์นวนิยายก็มีส่วนในการสนับสนุนการเผยแพร่ภาพตัวแทนเหล่านี้ ในช่วงหลังเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 เกิดนิตยสารซึ่งเป็นเวทีของการตีพิมพ์งานนวนิยายของฝ่ายก้าวหน้ามากขึ้น รวมทั้งนิตยสารหัวเก่า อาทิ สกุลไทย สตรีสาร ก็ให้พื้นที่ในการนำเสนอนวนิยายการเมืองมากขึ้นเช่นกัน ในขณะที่หลังเหตุการณ์ 6 ตุลาคม 2519 การจำกัดเสรีภาพทางการเมือง ทำให้นักศึกษาที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับนักศึกษาลดน้อยลง จนกระทั่งหลังปี พ.ศ.2523 ที่รัฐบาลดำเนินนโยบายการเมืองนำการทหาร นักศึกษาบางส่วนที่เคยเข้าป่าได้เดินทางกลับออกจากป่าพร้อมงานเขียนที่นำออกมาเผยแพร่ ความคลี่คลายทางการเมืองจึงมีส่วนสนับสนุนการนำเสนอภาพตัวแทนของนักศึกษาในนวนิยายไทยเช่นกัน

5.2 ภูมิหลังของผู้ประพันธ์

สำหรับเนื้อหาส่วนนี้จะกล่าวถึง ความสำคัญของภูมิหลังของผู้ประพันธ์กับความเกี่ยวข้องการเมือง เพราะจะทำให้เห็นว่าการสร้างงานวรรณกรรมเกี่ยวกับนักศึกษาแต่ละเรื่องนั้น ปัจจัยสำคัญมากประการหนึ่งมาจากพื้นฐานของผู้ประพันธ์แต่ละคนที่เข้าไปเกี่ยวข้องกับการเมืองด้วย โดยนวนิยายส่วนใหญ่ในกลุ่มข้อมูลที่ศึกษาจะแต่งโดยนักประพันธ์อาชีพที่มีผลงานตีพิมพ์ตามหน้านิตยสารอยู่แล้ว ได้แก่ สีฟ้า, ศศิพงษ์ ประไพ, กฤษณา อโศกสิน, อาริตา ดวงใจ, ทมยันตี และรพีพร มีนวนิยายเพียงสองเรื่องเท่านั้นที่เขียนโดยผู้ประพันธ์รุ่นใหม่ในขณะนั้น คือ วิสา คัญทัพ และวัฒน์ วรรณยางกูร ซึ่งทั้งสองเป็นผู้ที่อยู่ในขบวนการนักศึกษาช่วงก่อนจะเข้าป่าเพื่อร่วมต่อสู้กับพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย

โดยในที่นี้จะขอกกล่าวถึงนักประพันธ์ที่เข้าไปมีส่วนเกี่ยวข้องกับการเมืองทางการเมือง 14 ตุลาคม 2516 และ 6 ตุลาคม 2519 โดยตรงเป็นหลัก ซึ่งได้แก่ สุวัฒน์ วรรณยางกูร, วิสา คัญทัพ และวิมล เจียมเจริญ (ทมยันตี) ดังรายละเอียดต่อไปนี้

สุวัฒน์ วรรณยางกูร

ตัวของสุวัฒน์ วรรณยางกูรมีความเกี่ยวข้องกับนวนิยายที่เขาประพันธ์ คือ พ่อข้าฯ เพิ่งจะยิ้ม กล่าวคือ จากโครงเรื่องของนวนิยายเรื่อง พ่อข้าฯ เพิ่งจะยิ้ม จะพบว่า ผู้ประพันธ์เสนอความคิดเห็นผ่านตัวละคร “พ่อ” อยู่ตลอดทั้งเรื่อง เมื่อพิจารณาจากประวัติของผู้ประพันธ์จะพบว่า สุวัฒน์ วรรณยางกูร เคยถูกจับกุมคุมขังและถูกตั้งข้อหาร้ายแรงคือ หมิ่นพระบรมเดชานุภาพและมีการกระทำอันเป็นคอมมิวนิสต์ โดยรัฐบาลจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ กวาดล้างจับกุมนักคิดนักเขียนครั้งใหญ่ ในวันที่ 15 ธันวาคม พ.ศ. 2501 และสุวัฒน์ วรรณยางกูรเป็นศิษย์เก่าของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์เช่นเดียวกับตัวละครพ่อ ข้อสังเกตประการหนึ่งของการเขียนเรื่อง พ่อข้าฯ เพิ่งจะยิ้ม จึงน่าจะเป็นการสร้างวาทกรรมเพื่อต่อสู้ว่า ผู้ประพันธ์ไม่ได้เป็นคอมมิวนิสต์

เช่นเดียวกับที่เคยได้รับข้อกล่าวหา ซึ่งสอดคล้องไปกับการบรรยายเนื้อหาของบทประพันธ์ในตอนหนึ่งถึงความหวังของพ่อในเรื่องที่ต้องการเห็นบ้านเมืองมีความเสมอภาคเท่าเทียมกัน ว่า

หวังว่า พ่อจริงจังกับเหตุการณ์บ้านเมืองเกินไปทั้งๆ ที่ พ่อเข้าใจ ในภาวะสังคมและวิวัฒนาการของมันอย่างแจ่มแจ้งกว่าใครๆ แต่พ่อมีแนวคิดสังคมนิยมในแบบวิทยาศาสตร์ ความหวังของพ่อสำหรับสังคมไทย จึงมีขั้นตอน เมื่อประชาธิปไตยเกิดขึ้น พ่อจึงหวังการพัฒนาต่อไปถึงขั้นสู่สังคมนิยม แต่เมื่อโครงสร้างเก่าๆ ของโครงสร้างเก่าๆ ของสังคมไทยยังเหนียวแน่นอยู่.....พ่อจึงผิดหวังไปบ้าง⁴³

ความสนใจทางการเมืองของสุวัฒน์นั้น ส่วนหนึ่งเพราะหลังเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 สุวัฒน์ วรดิลกได้หันมาสนใจงานคุณภาพที่มีเนื้อหารับผิดชอบต่อสังคมและแนวการเมือง จึงนำเรื่อง "พิราบแดง" ที่เขียนค้างเอาไว้ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2501 มาเขียนต่อจนจบ และเขียนนวนิยายสะท้อนสังคม เช่น นกขมิ้นบินถึงหิมาลัย คามาล พิราบเมิน เป็นต้น สำหรับการเขียนถึงนวนิยายเรื่อง พ่อข้าฯ เฟ็งจะยืม ผู้ประพันธ์ได้รับการติดต่อจากบรรณาธิการวารสาร รายปักษ์ "ศูนย์ฯ" ซึ่งฝ่ายเอกสารและสิ่งพิมพ์ โครงการส่งเสริมประชาธิปไตย ของ ศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย มีมติให้ออกฉบับปฐมฤกษ์ในเดือนมกราคม 2517⁴⁴ โดยสุวัฒน์ได้กล่าวถึงความเต็มใจในการเขียนนวนิยายเรื่องนี้ไว้ว่า

“เพื่อแสดงถึงจุดเริ่มต้นของการเปลี่ยนแปลงที่ประชาชนลุกขึ้นสู้ด้วยพลังของตนเองอย่างแท้จริงเป็นครั้งแรกในประวัติศาสตร์ชาติไทย ที่จะใช้นามปากกาใหม่ในการเขียนและที่จะเขียนโดยใช้โครงเรื่องง่ายๆ จะเขียนเป็นนวนิยาย เพื่อจะได้สื่อกับคนอ่านในวงกว้างได้ง่ายที่เขียนให้ด้วยใจ”⁴⁵

การเขียนนวนิยายเรื่อง พ่อข้าฯ เฟ็งจะยืม จึงแสดงบทบาทสองประการ คือ ระลึกถึงวีรกรรม 14 ตุลาคม 2516 เมื่อมวลมหาประชาชน ลุกฮือขึ้นสู่เผด็จการทรราช และต่อสู้กับวาทกรรมคอมมิวนิสต์ที่ผู้ประพันธ์ได้รับมาในช่วงก่อนหน้าเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 การยืนยันผ่านภาพตัวแทนของขบวนการนักศึกษาว่านักศึกษาเป็นผู้บริสุทธิ์และมีความตั้งใจอันแท้จริงเป็นสิ่งยืนยันว่าตัวของสุวัฒน์เองก็ไม่ได้เป็นคอมมิวนิสต์เช่นกัน ขณะที่นวนิยายเรื่อง แผ่นดินเดียวกัน เป็นการเสนอวาทกรรมเกี่ยวกับหน้าที่ของนักศึกษาว่าควรยึดมั่นในอุดมการณ์การเสียสละเพื่อส่วนรวมต่อไป จะเห็นได้ว่า ภูมิหลังของผู้ประพันธ์มีส่วนอย่างมากในการนำเสนอภาพตัวแทนของขบวนการนักศึกษาในนวนิยาย

⁴³ สันติ ชูธรรม, พ่อข้าฯ เฟ็งจะยืม, หน้า 197.

⁴⁴ ประเดิม ดำรงเจริญ, ส่วน“บอกกล่าว” ใน พ่อข้าฯ เฟ็งจะยืม, (ฉบับพิมพ์ครั้งที่ 5).

⁴⁵ ประเดิม ดำรงเจริญ, ส่วน“บอกกล่าว” ใน พ่อข้าฯ เฟ็งจะยืม, (ฉบับพิมพ์ครั้งที่ 5).

* จากคำโปรยบนปกการพิมพ์ครั้งที่ 5

วิสา คัญทัพ

สำหรับการเขียนนวนิยายเรื่อง แต่ความรักอันงดงาม เป็นการนำเสนอภาพตัวแทนของนักศึกษาว่าเป็นผู้รักเสรีภาพ รักความยุติธรรม และไม่ได้เป็นคอมมิวนิสต์แม้ว่าต่อมานักศึกษาจะตัดสินใจเข้าร่วมต่อสู้กับพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทยก็เพราะได้รับการปราบปรามอย่างรุนแรงจากฝ่ายรัฐบาล นอกจากนั้นนวนิยายยังเสนอวาทกรรมเกี่ยวกับความรักของหนุ่มสาว ซึ่งเป็นประเด็นที่ได้รับการตั้งคำถามอย่างมากว่าระหว่างการเลือกเรื่องส่วนตัวและส่วนรวมจะสามารถสอดคล้องและไปด้วยกันได้ไหม และบันทึกเหตุการณ์การต่อสู้จากมุมมองของผู้อยู่ในเหตุการณ์ ซึ่งจะให้เห็นถึงการปราบปรามอย่างรุนแรงในเหตุการณ์ทางการเมือง 14 ตุลาคม 2516 เพื่อตอบโต้วาทกรรมจากฝ่ายรัฐที่กล่าวหานักศึกษาเป็นคอมมิวนิสต์และนิยมความรุนแรง

C

วัฒน์ วรรลยางกูร

สำหรับการเขียนนวนิยายเรื่อง ด้วยรักแห่งอุดมการณ์ เป็นการนำเสนอภาพตัวแทนของนักศึกษาว่าเป็นนักศึกษาเป็นผู้มีความละเอียดอ่อนทางจิตใจ และไม่ได้เป็นคอมมิวนิสต์ เพราะในระหว่างพ.ศ. 2517-2519 ขบวนการนักศึกษาได้รับการสร้างวาทกรรมโดยฝ่ายของรัฐว่านักศึกษาก่อความวุ่นวาย นักศึกษาเป็นคอมมิวนิสต์ ผู้นำนักศึกษาเป็นญวน รับเงินจากต่างประเทศหรือแม้กระทั่งการสร้างข่าวลือทำลายตัวบุคคลเช่นเรื่องเสกสรรค์ และธีรยุทธโก่งเงินศูนย์นิสิตนักศึกษาเป็นต้น⁴⁶ ข้อกล่าวหาหลายประการดังกล่าวได้รับการเผยแพร่ผ่านสื่อของรัฐอย่างบ่อยครั้ง วาทกรรมเกี่ยวกับนักศึกษาจากข้อมูลของฝ่ายรัฐจึงเป็นภาพตัวแทนด้านลบการที่นวนิยายเรื่องนี้เสนอภาพของตัวละครนักศึกษาให้เป็นผู้มีความละเอียดอ่อนในจิตใจ และเข้าร่วมกับขบวนการนักศึกษาด้วยความบริสุทธิ์ใจจึงเป็นการเสนอภาพตัวแทนของขบวนการนักศึกษาด้านบวก เพื่อแย้งชิงการครองอำนาจนำในการสร้างวาทกรรมเกี่ยวกับขบวนการนักศึกษาด้วยเช่นกัน นอกจากนั้นนวนิยายเรื่องนี้ยังเสนอวาทกรรมเกี่ยวกับความรักของหนุ่มสาว ซึ่งเป็นประเด็นที่ได้รับการตั้งคำถามอย่างมากในช่วงเวลานั้น (พ.ศ.2518-2519) ว่าระหว่างการเลือกเรื่องส่วนตัวและส่วนรวมจะสามารถสอดคล้องและไปด้วยกันได้ นอกจากนั้น นวนิยายเรื่องนี้ยังบันทึกเหตุการณ์การต่อสู้จากมุมมองของผู้อยู่ในเหตุการณ์ทางการเมืองทั้งสองเหตุการณ์ ซึ่งจะให้เห็นถึงการปราบปรามอย่างรุนแรงที่เกิดขึ้นโดยฝ่ายรัฐบาล ซึ่งจะเห็นว่าจากภูมิหลังของผู้ประพันธ์มีส่วนสำคัญในการนำเสนอภาพตัวแทนของขบวนการนักศึกษาในด้านบวก เพื่อตอบโต้วาทกรรมด้านลบของนักศึกษาจากสื่อต่างๆ ในสังคมไทย

⁴⁶ ทรพรหม วาศสุวรรณค์, "ไครก่อเหตุการณ์ 6 ตุลา" ใน ปริทัศน์สาร 1.1 (ตุลาคม - พฤศจิกายน 2524), หน้า 10-17.

วิมล ศิริไพบลย์

สำหรับ ทมยันตี ผู้ศึกษางานเขียนของทมยันตีอย่างรัศมี เผ่าเหลืองทอง ได้เสนอความคิดว่า⁴⁷ ช่วงตั้งแต่ประมาณกลางปี 2517 เป็นต้นมา ทมยันตีได้ประพันธ์นวนิยายเรื่อง สิ้นสวาท ขึ้นเพื่อตอบโต้ฝ่ายซ้ายอย่างเอาจริงเอาจัง ทั้งๆ ที่โครงเรื่องไม่เกี่ยวกับเหตุการณ์ทางการเมืองเลย และวิเคราะห์สาเหตุที่ทมยันตีแสดงตัวเป็นฝ่ายต่อต้านนักศึกษาอย่างเปิดเผย เพราะทมยันตีเป็นนักประพันธ์คนหนึ่งที่ได้รับการวิจารณ์อย่างหนัก และจากแนวโน้มของหนังสือที่ทมยันตีสังกัดโดยพิจารณาจาก นวนิยายที่ตีพิมพ์ในนิตยสาร สกุลไทย จะสอดคล้องกับบทบาทของนิตยสารที่แสดงถึงการต่อต้านขบวนการนักศึกษาผ่านเนื้อหาส่วนต่างๆ ของนิตยสาร นอกจากนี้ทมยันตีเข้ามามีบทบาททางการเมืองมากขึ้นในช่วงหลังเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 โดยเข้าไปเป็นแกนนำของ ชมรมแม่บ้าน ซึ่งก่อตั้งขึ้นในเดือนมีนาคม 2519 เพื่อโจมตีขบวนการนักศึกษาที่เคลื่อนไหวต่อต้านฐานทัพอเมริกาโดยตรง จากเหตุการณ์ในวันที่ 19 มีนาคม พ.ศ. 2519 ชมรมแม่บ้านได้จัดอภิปรายที่โรงพยาบาลสงฆ์ โดยเชิญสมิคร สุนทรเวชไปกล่าวโจมตีขบวนการนักศึกษา ซึ่งต่อมาได้มีการนำไปออกอากาศที่สถานีวิทยุยานเกราะ จากนั้นต่อมาในวันที่ 17 พฤษภาคม พ.ศ. 2519 ชมรมแม่บ้านจัดการชุมนุมคัดค้านนักศึกษาที่สนามไชย โดยการชุมนุมดังกล่าวได้รับการชักชวนให้ประชาชนออกมาร่วมชุมนุมผ่านทางวิทยุและสื่อมวลชนอื่นๆ อย่างมาก ในคำชี้แจงต่อการชุมนุมของชมรมแม่บ้านมีการอ้างถึงกลุ่มที่ต่อต้านอเมริกาว่าเป็นคอมมิวนิสต์ ซึ่งก็หมายถึงนักศึกษา ดังคำชี้แจงที่ว่า

เรดาร์เปรียบเหมือนหุทิพย์ดาทิพย์ ที่จะคอยสอดส่องหาข่าวความเคลื่อนไหวของศัตรู พวกคอมมิวนิสต์จึงไม่ปรารถนาให้มีเรดาร์อยู่ เพราะเท่ากับจะเป็นอุปสรรคขัดขวางในความพยายามที่พวกมันจะจู่โจมเข้ายึดครองประเทศไทย มันจึงวางกลอุบาย และดำเนินการจนกระทั่งรัฐบาล ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช หลงกลและขับไล่ทหารอเมริกัน หรือให้เรือถอนเรดาร์ไปด้วย⁴⁸

สำหรับการกระทำในเรื่องนี้ของชมรมแม่บ้าน ได้รับการเน้นย้ำเป็นวาทกรรมติดตัวของทมยันตีเสมอ ดังตัวอย่างในตอนเกริ่นบทสัมภาษณ์ของวิมล ศิริไพบลย์ในนิตยสาร โลกหนังสือ ที่ว่า

“...เทปบันทึกการพูดเรื่องเรดาร์ที่ค่ายรามสูร ที่ทมยันตีออกโรงร่วมกับกลุ่มแม่บ้านพิทักษ์ไทย เพื่อค้านการรณรงค์ของนักศึกษา ก็มีการ

⁴⁷ รัศมี เผ่าเหลืองทอง, “วิเคราะห์ทมยันตีตั้งแต่ 14 ตุลาคมถึงปัจจุบัน” ใน สังคมศาสตร์ปริทัศน์, 13.2 (เมษายน-กรกฎาคม 2518), หน้า 95-110.

⁴⁸ “แม่บ้านค้านถอนเรดาร์: เค้านอกให้มาก็มา” จัดรัส, 2.47 (29 พฤษภาคม 2519), หน้า 20-21. อ้างถึงใน สุชาชัย ยิ้มประเสริฐ, “เหตุการณ์ 6 ตุลา เกิดขึ้นได้อย่างไร” ใน อาชญากรรมรัฐในวิกฤตการณ์เปลี่ยนแปลง, ใจ อึ้งภากรณ์ สุชาชัย ยิ้มประเสริฐ และคณะ (กรุงเทพฯ: คณะกรรมการวิจัยข้อมูลและสืบพยานเหตุการณ์ 6 ตุลาคม 2519, ตุลาคม 2544), หน้า 142.

เผยแพร่อีกกว้างขวางทั้งในรูปจำหน่ายและแจกไปทั่วเมืองไทย ทมยันตีได้ชื่อว่าเป็นนักพูดปลุกใจได้อย่างมีประสิทธิภาพ เคียงคู่กับอุทาร์ สนิทวงศ์ และสมัคร สุนทรเวช ในสมัยที่มีการต่อสู้ทางไมโครโฟนอย่างถึงพริกถึงขิงระหว่าง 'ซ้ายกับขวา' จนในที่สุดก็มาถึงกรณี 6 ตุลา และเพราะคุณูปการจาก 6 ตุลา หรือเปล่าก็ไม่ทราบ ที่ทำให้ทมยันตีได้รับตำแหน่งส.ส. ประเภทแต่งตั้งมาทุกสมัย..."⁴⁹

วาทกรรมเกี่ยวกับพฤติกรรมในเรื่องนี้ของวิมล ยังมีความเนื่องมาตลอดจนปัจจุบันเห็นได้จากกรณีที่สมัคร สุนทรเวชให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับเหตุการณ์ 6 ตุลาคม 2519 เมื่อวันที่ 18 กุมภาพันธ์ 2551⁵⁰ แล้วได้รับการตอบโต้คัดค้านจากสื่อมวลชนและอนุชนของเหตุการณ์ดังกล่าวเป็นจำนวนมากจนกระทั่งนายมนมัย สุนทรเวช น้องชายสมัคร สุนทรเวชได้ออกมาให้สัมภาษณ์กับหนังสือพิมพ์มติชนว่า

มีฝ่ายขวาหลายคนเข้าไปจัดรายการ เช่น พ.ท.อุทาร์ สนิทวงศ์ และทมยันตี ส่วนนายสมัครก็เคยได้รับเชิญให้ไปพูดทางวิทยุยานเกราะเกี่ยวกับเรื่องนี้นักศึกษาออกมาชุมนุมเพื่อให้ทำลายเรดาร์ ที่ค่ายรามสูร จ.อุดรธานี ซึ่งนายสมัครไม่เห็นด้วย ก็เลยพูดออกอากาศทางวิทยุว่ามันไม่ถูกต้อง ก็พูดแค่นี้ ไม่ได้ปลุกระดมอะไรเลย นายสมัครยืนยันมาตลอดว่าไม่ได้เข้าเกี่ยวข้องกับทั้งเหตุการณ์ 14 ตุลา 16 และ 6 ตุลา 19⁵¹

จึงเห็นได้ว่า วิมล ศิริไพบูลย์หรือทมยันตี มีส่วนร่วมในการสร้างกระแสต่อต้านขบวนการนักศึกษา และจากการกระทำดังกล่าวก็ได้ประทับวาทกรรมเกี่ยวกับตัวผู้ประพันธ์เองว่ามีส่วนในการสร้างกระแสจนนำไปสู่การนองเลือดในเหตุการณ์ 6 ตุลาคม 2519 ดิถีตัวของวิมล (ทมยันตี) และได้รับการถ่ายทอดมาจนปัจจุบัน

ผลงานของวิมล ศิริไพบูลย์ในเชิงต่อต้านขบวนการนักศึกษายังนำเสนอผ่านงานเขียนทั้งที่เป็นนวนิยายในสมัยนั้น คือ ทิพย์ และ เทพบุตรสุดแสน⁵² นอกจากนี้ยังมีผลงานในรูปแบบความเรียงจดหมายชื่อ จดหมายลับสุดยอด ที่ตีพิมพ์ในหนังสือพิมพ์บ้านเมือง ที่มีเนื้อหาตอบโต้นักศึกษาและความคิดสังคมนิยม เช่น

⁴⁹ กองบรรณาธิการ. "ทมยันตี สตรีแห่งทศวรรษ" ใน โลกหนังสือ 4.6 (มีนาคม 2524), หน้า 22.

⁵⁰ นายสมัคร สุนทรเวช นายกรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 18 กุมภาพันธ์ 2551 ว่า มีผู้เสียชีวิตในเหตุการณ์ (6 ตุลาคม 2519) ดังกล่าวเพียงคนเดียวเท่านั้น อ้างอิงจาก กองบรรณาธิการ. "ซาร์ 6 ตุลา ซ้ำแหละ "ปชป.-ชาติไทย" ใน เนชั่นสุดสัปดาห์ 16.821 (วันที่ 22 กุมภาพันธ์ 2551), หน้า 20.

* รายการ "เพื่อแผ่นดินไทย" ที่มีเนื้อหาปลุกระดมฝ่ายขวาผ่านสถานีวิทยุยานเกราะ

⁵¹ อ้างอิงจาก http://www.matichon.co.th/news_detail.php?id=21101&catid=1

⁵² อ้างถึงใน วัศมี เฝ้าเหลืองทอง, "วิเคราะห์ทมยันตีตั้งแต่ 14 ตุลาคมถึงปัจจุบัน" ใน สังคมศาสตร์ปริทัศน์ 13.2 (เมษายน-กรกฎาคม 2518), หน้า 95-110.

...ลูกศิษย์ปู่เนี่ยยังพรั่งพร้อมไปด้วยกิเลส ตัณหา โทสะ โมหะ แล้วจะไปช่วยผดุงสังคมให้ดีได้อย่างไร เขาเคยวิจารณ์ว่า ใครที่พูดว่ารักชาติมาก ๆ แปลว่าในหัวใจรักชาติน้อย เพราะเขาอ้างตำราจิตวิทยาว่าด้วยการกลบเกลื่อนปมด้อยในจิต เห็นใหม่ปู่ลูกศิษย์ของปู่อ้างตำราชกมันฝรั่งด์ตำราของเขาว่าอีกนะปู่เน...เขาว่า...ใครพูดถึงชาติ ศาสน์ พระมหากษัตริย์บ่อย ๆ คือผู้ที่มีสิ่งเหล่านั้นอยู่ในใจน้อยที่สุด งั้นถ้าใครพูดแต่ว่า...เราต้องชื่อนำมวลชน เราต้องช่วยมวลชนให้พ้นจากการกดขี่ขูดรีด...มิแปลว่าเขามิได้คิดถึงมวลชนเลยหรือ เอ้อ...สานุศิษย์ของปู่พูดง่ายฟังยากนะปู่เน...⁵³

โดยต่อมาภายหลัง วิมล ศิริไพบูลย์ได้กล่าวถึงเหตุการณ์ 6 ตุลาคม 2519 ที่ตนได้เข้าไปมีส่วนร่วมในการเผยแพร่วาทกรรมว่าขบวนการนักศึกษาเป็นผู้ก่อความวุ่นวาย และเป็นคอมมิวนิสต์ผ่านการไปพูดและบรรยาย ไว้ในการให้สัมภาษณ์ตอนหนึ่งว่า

คนว่าดิฉันพูดอะไรๆ ก็แผ่นดิน ว่าอะไรก็แล้วแต่ ก็ตอบไปว่า ใช่ ถ้าคุณถือวาทนี้เป็นความผิดของดิฉัน ความผิดของดิฉันมีอันเดียวก็คือ ดิฉันรักแผ่นดิน

เวลาเขาว่าดิฉัน อย่างสมัย 6 ตุลา (เหตุการณ์นองเลือด 6 ตุลาคม 2519) เมื่อก่อนตำราวิมล ดิฉันไม่รู้เรื่องรู้อะไรเขาไปรบกันที่ไหน ก็ไม่รู้แต่ 6 ตุลาคมนั้น ดิฉันก็บอกว่า ถ้าไม่อย่างนั้นเราก็เป็นแบบอะไร ลาว ญวน เขมรนะสิ จริงหรือเปล่านั้น ตอนนั้นคอมมิวนิสต์ วุ่นวาย ดิฉันบอกคอมมิวนิสต์ทำอะไรก็ช่าง แต่ที่ พระเจ้าอยู่หัวฯ ของดิฉัน ราชวงศ์ไทย ออย่ามายุ่ง ดิฉันต้องลุกขึ้นสู้สิ แผ่นดินของดิฉัน เจ้าฟ้าเจ้าแผ่นดินของดิฉัน คอมมิวนิสต์จะทำอย่างนี้ไม่ได้ แต่ที่นี้จะพูดไปก็ลำบากแล้ว เขาตำราดิฉันเป็นปี่ๆ เขาว่าเป็นความผิดของดิฉัน ก็ใช่ ผิดที่ดิฉันรักแผ่นดินของฉัน⁵⁴

จากภูมิหลังของผู้ประพันธ์ ได้แสดงให้เห็นว่า คูกรรม 2 ซึ่งเสนอภาพตัวแทนของนักศึกษาในช่วงเวลาก่อนและในเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 ไว้แตกต่างจากนวนิยายที่เขียนก่อนหน้าของผู้ประพันธ์คนอื่น คือเสนอภาพด้านลบในลักษณะต่างๆ โดยทั้งหมดนั้นเป็นผลมาจากการที่นักศึกษาเป็นเด็ก ยังต้องวุฒิภาวะจึงตกเป็นเครื่องมือทางการเมืองของผู้ไม่หวังดีที่อยู่เบื้องหลัง นวนิยายเรื่องนี้น่าจะเป็นการตอบโต้ของวาทกรรมเกี่ยวกับนักศึกษาที่ภายหลังการล่มสลายของพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย นักศึกษาและปัญญาชนเดินทางออกจากป่า

⁵³ ทมยันตี. จดหมายลับสุดยอ. (สมุทรปราการ: สำนักพิมพ์หนองน, มิถุนายน 2519), หน้า 66.

⁵⁴ สัมภาษณ์พิเศษ โดย อิศริอิน อ้างอิงจาก <http://www.nationweekend.com/weekend/20050505/wec05.shtml>

และมีการจัดกิจกรรมหรือการสร้างงานวรรณกรรมที่นำเสนอวาทกรรมเกี่ยวกับนักศึกษาว่าเป็นผู้ที่ถูกกระทำและนักศึกษาไม่ได้เป็นคอมมิวนิสต์ออกมาอย่างสม่ำเสมอ นวนิยายเรื่องคู่กรรม2 จึงพยายามสร้างวาทกรรมเกี่ยวกับการออกมาทำกิจกรรมของนักศึกษาว่าเป็นเพียงเพราะขาดความอบอุ่นในครอบครัว และนักศึกษาตกเป็นเครื่องมือทางการเมือง นอกจากนี้หากพิจารณาจากบทบาทของวิมล (ทมยันตี) ตามที่กล่าวมาแล้วจะเห็นว่า นวนิยายเรื่องนี้ยังทำหน้าที่ตอบโต้วาทกรรมที่มุ่งโจมตีผู้ประพันธ์ คือทมยันตีเองที่เข้าไปมีส่วนในเหตุการณ์ 6 ตุลาคม 2519 เป็นผู้ทำให้เกิดการนองเลือด โดยนวนิยายเรื่องคู่กรรม2 นี้ ได้ยืนยันให้เห็นว่านักศึกษาที่ถูกปราบปรามไปนั้น เป็นนักศึกษาที่ออกมาแก้ปัญหาให้บ้านเมือง และตกเป็นเครื่องมือทางการเมืองอย่างแท้จริง ซึ่งสนับสนุนว่านักศึกษาสมควรต้องได้รับการปราบปรามในที่สุด เพราะฉะนั้น การกระทำในการสนับสนุนการปราบปรามของวิมล (ทมยันตี) จึงเป็นการกระทำที่ถูกต้องแล้ว

ข้อนำสังเกตคือการที่ทมยันตีเลือกเขียนถึงเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 มากกว่าจะเป็นเหตุการณ์ 6 ตุลาคม 2519 มาจากเหตุผล 2 ประการ คือ ประการแรกเนื่องจาก ทมยันตีในฐานะผู้ประพันธ์ได้เข้าไปมีส่วนร่วมในการเผยแพร่วาทกรรมด้านลบของนักศึกษาผ่านงานเขียนและการออกรายการวิทยุกระจายเสียงสถานียานเกราะ การเลือกนำเสนอภาพตัวแทนของนักศึกษาในนวนิยายเรื่อง คู่กรรม2 ว่าเป็นผู้ที่ไม่มีความรับผิดชอบเพียงพอและออกมาทำกิจกรรมทางการเมืองด้วยปัญหาส่วนตัว เพื่อสนับสนุนให้เห็นว่าขบวนการนักศึกษานั้นไม่มีความตั้งใจอันแท้จริง และมีความด้อยวุฒิภาวะในด้านต่างๆ และตอบโต้วาทกรรมเกี่ยวกับนักศึกษาในเหตุการณ์ทางการเมือง 14 ตุลาคม 2516 ที่ได้รับการแพร่หลายมากขึ้นในพื้นที่ของกวีนิพนธ์ และเรื่องสั้นในช่วงเวลาตั้งแต่ พ.ศ.2528 เป็นต้นมา และประการที่สอง เนื่องจากข้อกล่าวหาที่ทมยันตี ในฐานะผู้ประพันธ์นวนิยายได้รับว่าเป็นผู้สร้างกระแสต่อต้านขบวนการนักศึกษาก่อนหน้านี้และในเหตุการณ์ 6 ตุลาคม 2519 และมีส่วนทำให้เกิดการนองเลือด เพราะฉะนั้นการเลือกนำเสนอภาพของขบวนการนักศึกษาในเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 ในนวนิยายเรื่อง คู่กรรม2 ส่วนหนึ่งเพื่อหลีกเลี่ยงการกล่าวถึงนักศึกษาในเหตุการณ์ที่ทมยันตีเข้าไปมีส่วนร่วมโดยตรง ซึ่งอาจทำให้ถูกวิพากษ์วิจารณ์ถึงสิ่งที่มีส่วนร่วมทำไว้ในเหตุการณ์ 6 ตุลาคม 2519 ได้

จะเห็นได้ว่า ภูมิหลังของผู้ประพันธ์ที่เกี่ยวกับการเมืองมีส่วนในการนำเสนอภาพตัวแทนของนักศึกษาที่ปรากฏในนวนิยายแต่ละเรื่อง นอกจากนี้การนำเสนอภาพตัวแทนของนักศึกษาในพื้นที่ของนวนิยายยังเป็นส่วนหนึ่งของการแย่งชิงอำนาจนำในการสร้างวาทกรรมเกี่ยวกับนักศึกษาด้วยเช่นกัน โดยการต่อสู้กันของวาทกรรมเกี่ยวกับนักศึกษาในเหตุการณ์ทางการเมืองทั้ง 14 ตุลาคม 2516 และ 6 ตุลาคม 2519 ยังคงได้รับการเผยแพร่และสืบทอดอยู่ในสังคมอย่างสม่ำเสมอผ่านสื่อต่างๆ ทั้งในรูปแบบของประกาศจากรัฐบาล หรือสิ่งตีพิมพ์ เช่น หนังสือเบื้องหลังยึดทรัพย์จอมพล ของ 'นายหนววย' ที่มีเนื้อหาโจมตีนักศึกษาว่า ตกเป็น

เครื่องมือทางการเมืองของคอมมิวนิสต์⁵⁵ หรือจากบทสัมภาษณ์ของเจ้าหน้าที่ฝ่ายรัฐบาลที่ให้ข้อมูลเกี่ยวกับนักศึกษา เช่น ในวันที่ 7 ตุลาคม 2519 หลังเหตุการณ์การปราบปราม พลตำรวจโทชุมพล โลหะชาละ รองอธิบดีกรมตำรวจในขณะนั้น ได้ออกโทรทัศน์ช่อง 5 แถลงผลการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ตำรวจว่า

จากการเข้าตรวจค้นธรรมศาสตร์ ได้ค้นพบอุโมงค์ลับ 2 แห่ง คือ อุโมงค์ขนาดใหญ่ที่หอประชุมใหญ่ และอุโมงค์ใต้ดินที่คณะบัญชีซึ่งมีทางออกได้ 3 ทาง คือ ไปออกที่บริเวณท่าพระจันทร์ ไปออกที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ และไปออกที่บริเวณท่าน้ำหลังมหาวิทยาลัย นอกจากนี้ที่ตึกคณะบัญชียังพบห้องปรับอากาศมีห้องน้ำในตัวอยู่บนเพดาน เจ้าหน้าที่ตำรวจสันนิษฐานว่าคงเป็นห้องประชุมของแกนนำนักศึกษาที่ก่อความวุ่นวาย เจ้าหน้าที่ตำรวจพบอาวุธสงครามร้ายแรงจำนวนมาก⁵⁶

นอกจากนี้ ในวันที่ 9 ตุลาคม 2519 ยังได้ให้สัมภาษณ์ว่า

ผลการสอบสวนผู้ต้องหาที่ถูกคุมขังอยู่ที่สถานีตำรวจนครปฐม พบผู้ต้องหาคนหนึ่ง ตำรวจเชื่อว่าเป็นญวนด้วย (เมื่อสอบสวนผู้ต้องหาทั้งหมดแล้ว ทางตำรวจยืนยันในเวลาต่อมาว่า มีชาวญวนปลอมอยู่ 8 คน เป็นชาย 5 คน หญิง 3 คน)⁵⁷

นอกจากนี้ การถ่ายทอดวาทกรรมเกี่ยวกับนักศึกษาว่ามีส่วนเกี่ยวข้องกับคอมมิวนิสต์ผ่านบทสัมภาษณ์ของพลตำรวจโทสมควร หริกุล ผู้นำลูกเสือชาวบ้านในนิตยสารคดี ที่ว่า

“เรามีความรู้สึกว่า นักศึกษาบางคนเขาเลื่อมใสลัทธิคอมมิวนิสต์จริงๆ นะ เพราะว่าผมเข้าไปในธรรมศาสตร์ ข้างตึกเศรษฐศาสตร์ เห็นบรรยากาศแล้วรู้สึกเป็นห่วง เพราะเขาไม่ได้เรียนกันจริงๆ เขาวิเคราะห์วัฒนธรรม เขาวิเคราะห์สถาบันพระมหากษัตริย์ เขาวิเคราะห์ศาสนา เขาวิเคราะห์สถาบันทางสังคมอะไรต่างๆ มีแต่การวิเคราะห์ แล้วมีแต่หมาเจอดงเต็มไปหมดเลย รุนแรงมาก ที่ ดร.ป๋วยออกไปนอกประเทศ ก็เพราะว่าลูกศิษย์ท่านนี้แหละ ตัวท่านดีจะตายไป ไม่มีปัญหา”⁵⁸

⁵⁵ อ้างถึงใน นายหนวย. เบื้องหลังการยึดทรัพย์จอมพล. (กรุงเทพฯ: วัชรินทร์การพิมพ์. 2521)

⁵⁶ กองบรรณาธิการ. “20ปี 6 ตุลา 19 บทเรียนจากประวัติศาสตร์ที่หลายคนอยากลืม”. ใน สารคดี. 12. 140 (ตุลาคม 2539). หน้า 112.

⁵⁷ เรื่องเดียวกัน. หน้า 112.

⁵⁸ อ้างถึงในนิตยสาร สารคดี. 12. 140 (ตุลาคม 2539). หน้า 159.

ตัวอย่างที่เป็นรูปธรรมอีกประการหนึ่งคือ ในการตอบการอภิปรายเกี่ยวกับเหตุการณ์ 6 ตุลาคม 2519 ของนายสมักร สุนทรเวช นายกรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 18 กุมภาพันธ์ 2551 ว่า มีผู้เสียชีวิตในเหตุการณ์ดังกล่าวเพียงคนเดียวเท่านั้น⁵⁹ หรือการสร้างประเด็นของ ร้อยตำรวจเอก เฉลิม อยู่บำรุงว่า เหตุการณ์ 6 ตุลาคม 2519 เกิดจากนายตำรวจคนหนึ่งเมาสุราแล้วทำปิ่นลับ⁶⁰ ขณะที่ทางฝ่ายนักศึกษาหรือปัญญาชนก็ยังมีการจัดงานรำลึกครบรอบเหตุการณ์อย่างสม่ำเสมอ และจัดประกวด เช่น โครงการประกวดบทกวี เรื่องสั้น วาระ 30 ปี 6 ตุลา โดยคณะกรรมการจัดงาน 30 ปี 6 ตุลาและเครือข่ายนักเขียนแห่งประเทศไทย ในช่วงเดือนตุลาคม พ.ศ. 2549 เป็นต้น

วาทกรรมเกี่ยวกับนักศึกษาในสังคมไทย ได้แสดงให้เห็นถึงการต่อสู้แย่งชิงการสร้าง ความหมายและภาพตัวแทนของนักศึกษาให้เกิดขึ้นอยู่เสมอ กล่าวคือ ในช่วงเวลาก่อนและ หลังจากเหตุการณ์ 6 ตุลาคม 2519 ภาพตัวแทนของนักศึกษาถูกนำเสนอว่านักศึกษาเป็น คอมมิวนิสต์ หรือนักศึกษาเป็นผู้นิยมเลื่อมใสความคิดสังคมนิยมคอมมิวนิสต์ วาทกรรมดังกล่าว นำไปสู่ความรุนแรงในการปราบปรามนักศึกษาในขบวนการนักศึกษาอย่างรุนแรงในเหตุการณ์ 6 ตุลาคม 2519 แต่จากการจับกุมนักศึกษาบางส่วนและส่งขึ้นศาลทหารกลับเป็นหนทางในการ นำเสนอวาทกรรมเกี่ยวกับนักศึกษาในอีกด้าน คือ นักศึกษาเป็นผู้บริสุทธิ์ และตกเป็นเหยื่อการ ไล่ร้ายและการปราบปรามอย่างรุนแรง ประกอบกับการสลายตัวของพรรคคอมมิวนิสต์แห่ง ประเทศไทย นักศึกษาและผู้นำทางปัญญาบางส่วนได้เดินทางออกจากป่ามาพร้อมกับการจัด กิจกรรมรำลึกถึงเหตุการณ์ทางการเมืองเดือนตุลากันมากขึ้น วาทกรรมตอบโต้ของฝ่าย นักศึกษาเองจึงแพร่หลายและถูกนำเสนออย่างมีพลังจนกระทั่งทำให้ภาพตัวแทนของนักศึกษาที่ ถูกนำเสนอว่าเป็นคอมมิวนิสต์ไม่ได้รับการยอมรับจากสังคมมากขึ้นด้วย

นอกจากนี้ยังปรากฏการสร้างนวนิยายที่เสนอภาพตัวแทนของนักศึกษาในเหตุการณ์ ทางการเมืองในยุคสมัยต่อมา อย่าง จากดวงตาของดอกไม้ ของ ชมัยภร แสงกระจ่าง ที่นำเสนอ ความเชื่อมโยงระหว่างเหตุการณ์ทางการเมืองในช่วง 6 ตุลาคม 2519 กับเหตุการณ์พฤษภาคม 2535 ผ่านตัวละครและวาทกรรมเกี่ยวกับนักศึกษา จึงเห็นได้ว่าวาทกรรมเกี่ยวกับนักศึกษาและ เหตุการณ์ทางการเมืองมีลักษณะที่เลื่อนไหลอยู่ตลอดเวลา ตัวอย่างจากงานคู่กรรม² ที่กลับไป สร้างภาพตัวแทนของนักศึกษาในเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 แตกต่างจากนวนิยายเรื่องอื่นๆ ที่กล่าวถึงนักศึกษาในช่วงเวลาเดียวกัน หรือการใช้นวนิยายในการสืบทอดวาทกรรมของ นักศึกษาจากรัฐในเรื่องดาวแดง ที่กล่าวถึงนักศึกษาว่าเป็นชาวต่างชาติ (ญวน) เข้ามาเรียนใน มหาวิทยาลัย ขณะที่ในกลุ่มของนักประพันธ์ที่มาจากนักศึกษาและปัญญาชนในเหตุการณ์เดือน

⁵⁹ กองบรรณาธิการ. "ซาร์ 6 ตุลา ข้าแหละ 'ปชป.-ชาติไทย'" ใน เนชั่นสุดสัปดาห์ 16.821 (วันที่ 22 กุมภาพันธ์ 2551), หน้า 20.

⁶⁰ กองบรรณาธิการ. "'หมัก' ตอบตาย 1 'ไม่พอ' 'เฉลิม' ปลุกผี 'ไอ้ปัด' ปกป้องหรือกระหน่ำ?" เนชั่นสุดสัปดาห์ 16.821 (วันที่ 22 กุมภาพันธ์ 2551), หน้า 12.

ตุลาการทั้งสองเหตุการณ์ ก็นำเสนอภาพตัวแทนของนักศึกษาเพื่อสร้างตัวตนของตนเองว่าเป็น
เช่นไร และตอบโต้วาทกรรมต่อนักศึกษาที่ได้รับการเผยแพร่โดยรัฐผ่านสื่อต่างๆ เช่นกัน

ภาพตัวแทนของขบวนการนักศึกษาในนวนิยายไทย จึงแสดงให้เห็นถึงการต่อสู้แย่งชิง
การครองอำนาจนำในการให้ความหมายต่อขบวนการนักศึกษาว่านักศึกษาเป็นผู้มี
บุคลิกลักษณะอย่างไรระหว่างพื้นที่ของวรรณกรรมด้วยกัน และตอบโต้วาทกรรมของนักศึกษา
จากสื่ออื่นๆ ในสังคมด้วย จากมุมมองของผู้ประพันธ์ที่สนับสนุนนักศึกษา ต่อต้านนักศึกษา และ
มองอย่างเป็นกลางเพื่อถ่ายทอดภาพของนักศึกษาในช่วงเวลานั้นของสังคม ความสัมพันธ์
ระหว่างภาพตัวแทนของขบวนการศึกษากับวาทกรรมที่เกิดขึ้นในสังคม เป็นเครื่องยืนยันให้
เห็นถึงอำนาจของเรื่องเล่าที่ไม่เพียงแต่สร้างความรับรู้และความเข้าใจผ่านภาษา แต่ยังมีส่วนใน
การสร้างวาทกรรมของนักศึกษาดังที่นวนิยายทั้ง 10 เรื่องได้แสดงให้เห็นแล้ว

